

วิวัฒนาการแห่งสิทธิของคนต่างค่าง

วิวัฒนาการหรือประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสิทธิของคนต่างค่างเป็นส่วนหนึ่งแห่งวิวัฒนาการของหลักเกณฑ์ในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่มีสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน เป็นการรวบรวมหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ในทางนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ และสภาพแห่งสังคมระหว่างรัฐในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน ท่านองเกี่ยวกับส่วนหนึ่งแห่งสิทธิของคนต่างค่างก็ได้กำเนิดมาจากเหตุการณ์ในอดีต ทั้งนี้เนื่องจากการที่ประชาชนนานาชาติได้มีความสัมพันธ์ต่อกัน ย่อมทำให้พลเมืองของรัฐหนึ่งเข้าไปอยู่อาศัยหรือทำมาหากินในรัฐอีกรัฐหนึ่ง การเคลื่อนย้ายระหว่างรัฐของมนุษย์ ทำให้เกิดฐานะของคนต่างค่างขึ้นในรัฐผู้รับ สิทธิและหน้าที่ของคนต่างค่างจะมีอยู่มากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับระเบียบแบบแผนที่กำหนดขึ้นตามยุคตามสมัย ในสมัยโบราณก่อนที่หลักเกณฑ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐจะได้รับการรวบรวมขึ้นเป็นกฎหมายระหว่างประเทศ สิทธิของคนต่างค่างเป็นไปตามหลักปฏิบัติภายในของรัฐแต่ละรัฐ ซึ่งในสมัยแรกเริ่มหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยังขาดความสมบูรณ์ จึงต้องอาศัยข้อสันนิษฐานจากภาพสังคมของมนุษย์ในสมัยโบราณประกอบกับความเห็นของนักปราชญ์ที่ได้ให้การสนับสนุนหรือโต้แย้งในข้อสันนิษฐานนั้น ๆ ต่อมาในยุคจักรวรรดิโรมัน ซึ่งเป็นอภยารธรรมตะวันตกอันเป็นขอเกิดแห่งความเจริญทั้งปวง รวมทั้งหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อคนต่างค่างก็ได้รับการพัฒนาอยู่ในระดับสูง ครั้นเมื่อจักรวรรดิโรมันได้สลายตัวลง การปกครองของอนารยชนได้นำมาซึ่งความเสื่อมแผ่กระจายไปทั่วยุโรป สิทธิของคนต่างค่างก็ได้รับอิทธิพลแห่งความเสื่อมนี้ด้วย แม้จะได้รับการปรับปรุงบ้างในยุคศักดินา (Feudal) แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สิทธิของคนต่างค่างได้เริ่มการฟื้นฟูขึ้นควบคู่ไปกับการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ในสมัยกลาง ซึ่งเป็นยุคแห่งการวางพื้นฐานของการกำหนดสิทธิของคนต่างค่างในปัจจุบันภายหลังจากสมัยกลาง สังคมแห่งโลกได้เปลี่ยนโฉมหน้าเข้าสู่โลกยุคใหม่ สิทธิของคนต่างค่างที่เคยจำกัดอยู่ในขอบเขตแห่งกฎหมายภายใน ได้

เป็นส่วนหนึ่งของปัญหาในกฎหมายระหว่างประเทศ การกำหนดสิทธิของคนต่างด้าวเริ่มมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอน ซึ่งได้รับอิทธิพลของนักปราชญ์ โดยเฉพาะฝ่ายที่สนับสนุนทฤษฎีสิทธิธรรมชาติของมนุษย์ได้พัฒนาความคิดเกี่ยวกับการให้สิทธิแก่คนต่างด้าวจนได้รับการรับรองด้วยการที่รัฐต่าง ๆ ทั่วไปปฏิบัติ ทำให้สิทธิของคนต่างด้าวในหลาย ๆ กรณีได้ถูกถือว่าเป็นส่วนหนึ่งแห่งจารีตประเพณีกฎหมายระหว่างประเทศ

๑. วิวัฒนาการแห่งสิทธิของคนต่างด้าวสมัยคึกคัก

๑.๑ ข้อสันนิษฐานจากสภาพสังคมโบราณ

นักประวัติศาสตร์ได้สันนิษฐานว่า ฐานะของคนต่างด้าวได้มีมาตั้งแต่สมัยคึกคักแล้ว นับแต่มนุษย์ได้รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นเหล่า มีการจัดระเบียบการปกครองตนเอง แนวความคิดเรื่องนี้มีสมุฐานมาจากการที่บุคคลจากดินแดนแห่งหนึ่งได้เข้าไปในดินแดนอีกแห่งหนึ่ง การไปมาหาสู่กันทำให้เกิดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อผู้มาเยือนในฐานะอาคันตุกะและได้ขยายเป็นการปฏิบัติต่อคนต่างด้าวในยุคต่อมา ย่อมเป็นที่แน่นอนว่า แนวความคิดและการปฏิบัติเรื่องนั้นในยุคแรก ๆ ย่อมมีลักษณะที่ผิดแผกแตกต่างไปจากสมัยปัจจุบันเป็นอย่างมาก ตามลำดับแห่งวิวัฒนาการของสังคมมนุษย์ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย ความเปลี่ยนแปลงแห่งสังคมมนุษย์มีข้อสันนิษฐานเบื้องต้นประการหนึ่งว่า โดยความโน้มเอียงตามธรรมชาติมนุษย์ย่อมวิวัฒนาการสู่ความเข้าใจซึ่งกันและกันบนรากฐานแห่งความถูกต้องทำนองครองธรรมยิ่งขึ้นเป็นลำดับ ๑

๑ . Giorgio Del Vecchio, "The Evolution of Hospitality"

Sydney Law Review (4: 1962-64) P. 205-211.

ความคิดในเรื่องสิทธิของคนต่างค่างในสมัยโบราณนี้ ส่วนใหญ่เป็นเพียงข้อสันนิษฐาน ซึ่งไม่สู้จะมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยืนยันมากนัก ข้อเท็จจริงส่วนใหญ่จึงเป็นแนวความคิดของนักปราชญ์ ซึ่งได้อาศัยสภาพสังคมในอดีตมาสนับสนุนแนวความคิดของตน ฉะนั้น ในการพิจารณาสิทธิของคนต่างค่างในสมัยโบราณจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะพิจารณาความคิดของนักปราชญ์ ประกอบกับข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับสภาวะของการปกครองแห่งสังคมมนุษย์ในสมัยนั้น ๆ นักปราชญ์ทางการเมืองโคแวงสมัยการปกครองออกเป็นสามสมัย ^๒ คือสมัยคนป่าหรือชุมชนอนารยะ (Savage Society) สมัยพ้อบ้านหรือชุมชนปิตาธิปไตย (Patriachal Society) และสมัยการเมืองหรือชุมชนปัจจุบัน (Modern Political Society)

๑.๑.๑ สมัยชุมชนอนารยะ

นักประวัติศาสตร์ในต้นศตวรรษนี้ส่วนมากสันนิษฐานว่า ในชุมชนอนารยะเผ่าพันธุ์ต่าง ๆ ยังไม่มีสัมพันธไมตรีต่อกัน หากมีการเกี่ยวข้องกันก็จะเป็นการชิงก้ำชิงหนัดประหารกัน แต่ละเผ่าพันธุ์มีความเป็นอยู่อย่างโดดเดี่ยว ยิ่งไปกว่านั้น ในยุคนี้เป็นที่เชื่อได้ว่ายังไม่มีระบบกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่พอเทียบเคียงกับหลักกฎหมาย เพื่อควบคุมความประพฤติความสัมพันธ์ของชนเหล่านี้ได้ ไม่มีการแยกความแตกต่างระหว่างสงครามและสันติภาพ ^๓ กลุ่มชนอาจทำการใด ๆ ได้ตามอำเภอใจ กฎเกณฑ์แห่งชุมชนอาจมีอยู่บ้างก็เพียงเท่าที่จะเป็นประโยชน์เฉพาะสมาชิกแห่งชุมชนนั้นเท่านั้น สำหรับฐานะของคนต่างค่างเผ่าพันธุ์ก็อาจมีขึ้นได้แล้วในยุคนี้ ท่านองเกี่ยวกับการเย็บเยียนของแขกแปลกหน้าในสมัยปัจจุบันผู้มาเยือนจะมีสิทธิและหน้าที่ในเรือนแห่งเจ้าของบ้านมากน้อยเพียงใดย่อมสุดแต่แต่อำเภอใจแห่งเจ้าของบ้าน จากข้อสันนิษฐานว่ามนุษย์สมัยนี้มีค่านิยมความป่าเถื่อนดุร้าย ซากความ

^๒ คีเรก ชัยนาม, ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ, เล่ม ๑ (พระนคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๑), หน้า ๘.

^๓ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, กฎหมายระหว่างประเทศ (พระนคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๑), หน้า ๑๒.

เป็นมิตรต่อกันแปลกหน้า จึงมีข้อสันนิษฐานต่อไปว่า ในยุคนี้ชนทางดินถูกถือว่าเป็นศัตรูและอาจถูกกำจัดเสียได้ตามใจชอบ หรืออาจถูกจำกัดมิให้มีสิทธิหรือหน้าที่แต่ประการใดเลยก็ได้^๔

๑.๑.๒ สมัยชุมชนปิตาธิปไตย

ลักษณะแห่งชุมชนปิตาธิปไตยหรือสมัยพ่อบ้านนี้ ปิตามีฐานะ เป็นผู้แทนของครอบครัวและชาติวงศ์ (Clans) ในความสัมพันธ์กับครอบครัวหรือชาติวงศ์อื่น ๆ ต่อมาครอบครัวและชาติวงศ์ได้รวมตัวกันเป็นชาติกุด และในที่สุดได้สร้างเป็นนครหรือสัมพันธชาติกุด (Confederated Tribes) ขึ้น อำนาจปกครองและความรับผิดชอบในนครจึงตกเป็นของผู้แทนสมาคมวงศ์ต่าง ๆ เหล่านี้ในระหว่างชาติวงศ์หรือชุมชนต่าง ๆ แต่ละชุมชนยังมีความสัมพันธ์ต่อกันโดยถือว่าเป็นญาติพี่น้องและมีศาสนาเดียวกัน^๕

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชนดังกล่าว ไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดสัญลักษณ์แห่งการกำหนดชาติวงศ์เท่านั้น ยังได้ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์ข้อบังคับในการกำหนดความประพฤติของบุคคลในชุมชนนั้นด้วย ทั้งนี้ จากเหตุผลที่ว่าเมื่อมนุษย์ได้รวมตัวกันเป็นปึกแผ่นแล้ว ย่อมเป็นการจำเป็นที่จะต้องมีความหมายเพื่อให้ชุมชนอยู่รวมกันด้วยความเป็นปึกติสุข และเป็นเครื่องวินิจฉัยความผิดถูกของบุคคลในกรณีที่เกิดการละเมิดสิทธิขึ้น ทั้งระหว่างสมาชิกด้วยกันและความสัมพันธ์ของสมาชิกกับชุมชน กฎหมายดังกล่าวกำหนดขึ้นก็เพื่อเป็นประโยชน์แก่สมาชิกแห่งชาติวงศ์นั้น ๆ เองเท่านั้น ชนต่างเผ่าออกสังกัดหาผู้มีสิทธิใด ๆ ตามกฎหมายไม่ สมพันธ์นี้ถือว่าบุคคลที่สังกัดวงศ์อื่น ๆ นอกจากสมพันธ์มีฐานะเป็นคนต่างก่าว และเป็นศัตรูเพราะมิได้นับถือ

^๔ กมล สนิทเกษกริน, กฎหมายระหว่างประเทศแผนกคดีบุคคล (พระนคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๔), หน้า ๑๕.

^๕ คีโรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๔.

ศาสนาเดียวกัน อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จเพื่อแก่นแปลกหน้าก็มีอยู่บ้าง ทั้งนี้ อาจขึ้นอยู่กับข้อตกลงหรือข้อบังคับทางศาสนาให้อื่อเพื่อ และในการที่คนต่างศาจะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายบ้าง ก็โดยอาศัยการขยายความหลักการในกฎหมายแห่งชุมชนที่คนต่างศาไปพักอาศัยอยู่นั้น

๑.๑.๓ สมัยชุมชนปัจจุบัน : นครรัฐของกรีก

วิวัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมในทางนิติศาสตร์และรัฐศาสตร์ได้ส่งผลต่อให้สิทธิของคนต่างศาได้รับการรับรองยิ่งขึ้นเป็นลำดับ เมื่อสภาพสังคมได้เปลี่ยนรูปจากชุมชนแบบครอบครัวมาเป็นสังคมการเมืองในแบบปัจจุบันได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางระบบกฎหมายและสถาบันทางการเมืองของสังคมสมัยโบราณครั้งสำคัญ อำนาจปกครองซึ่งเคยเป็นอำนาจของหัวหน้าครอบครัวได้ตกมาเป็นของรัฐ หน้าที่การให้ความคุ้มครองแก่พลเมืองได้โอนมาจากพ่อบ้านมาเป็นหน้าที่ทางการเมืองของรัฐ ในขณะที่เดียวกันรัฐก็ได้เริ่มให้ความคุ้มครองแก่นคนต่างศาในฐานะที่เป็นผู้อยู่อาศัยอยู่ในดินแดน การรับรองสิทธิของคนต่างศาได้เปลี่ยนจากอำนาจของเอกชน มาเป็นอำนาจของมหาชนหรือรัฐ

รัฐที่เกิดขึ้นในสมัยโบราณนี้มีหลายแบบหลายชนิดและมีรูปการปกครองต่าง ๆ กัน แต่ระบบรัฐซึ่งนักประวัติศาสตร์และนักรัฐศาสตร์ได้ถือว่าเป็นแบบอย่างแห่งรัฐปัจจุบัน และเป็นการเริ่มยุคแห่งชุมชนปัจจุบันคือ นครรัฐของกรีก

ก่อนการเกิดระบบนครรัฐ สังคมกรีกประกอบด้วยหมู่เกาะต่าง ๆ ซึ่งอยู่ในทะเลอีเจียนในระยะแรก ๆ ที่ยังไม่มีการติดต่อกันทางเรือ ความเจริญของแต่ละชุมชนจำกัดอยู่แต่

^๖ กู พ.อ. เชิดชาย เหล่าหล้า, สหประชาชาติ (พระนคร : แพร่พิทยา ๒๕๑๒),

เพียงหมู่เกาะหนึ่ง ๆ เท่านั้น เมื่อมีการติดต่อกันขึ้น ความเจริญได้แผ่ขยายและเกิดศูนย์กลางแห่งอำนาจขึ้น กำเนิดเป็นรัฐที่มีกษัตริย์หรือผู้ครองปกครอง อำนาจทางการปกครองขึ้นอยู่กับองค์กรกลางคือ รัฐ

นครรัฐของกรีกเกิดขึ้นราวศตวรรษที่ ๘ ก่อนคริสต์กาล พวกกรีกเรียกรัฐของตนว่า "โพลิส - Polis" ซึ่งมีความหมายดั้งเดิมว่า ที่ตั้งบนเขาอันมีปราการล้อมรอบ ประชากรในบริเวณนั้นอาจหนีศัตรูเข้ามาได้ แต่ต่อมาได้มีความหมายว่า "รัฐ" เพราะกรีกถือว่าชีวิตจิตใจในทางการเมืองและศาสนาของประชากรทั้งหมดรวมกันอยู่ในเมืองซึ่งเป็นศูนย์กลาง นครรัฐในสมัยนี้ประกอบด้วยหลายร้อยนครด้วยกัน รัฐที่มีความเจริญรุ่งเรืองระดับสูงและมีชื่อเสียงมากเช่น เอเธน สпарта และทีเบส เป็นต้น นครรัฐใหญ่น้อยทั้งปวงต่างเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกันและไม่ปรารถนาที่จะรวมตัวกันทั้ง ๆ ที่มีวัฒนธรรม ภาษาและศาสนาเดียวกัน^๗ เนื่องจากนครรัฐของกรีกเล็กเกินไปที่จะอยู่โดยโดดเดี่ยวได้ ความสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐจึงมีอยู่เสมอ ประกอบกับความคล้ายคลึงกันในทางสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐเป็นไปอย่างแน่นแฟ้น และได้ให้กำเนิดแกกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนครรัฐอันอาจเทียบเคียงกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศในปัจจุบันได้ เช่นสนธิสัญญาระหว่างนครรัฐสปาร์ตา (Sparta) กับนครรัฐอาร์กาส (Argas) ในปี ๔๑๘ ก่อนคริสต์กาล กำหนดให้มีการระงับข้อพิพาทโดยอนุญาโตตุลาการ^๘ กรีกนิยมการระงับข้อพิพาทโดยสันติวิธีทั้งในกรณีพิพาททางพรมแดน ซึ่งเป็นปัญหาระหว่างรัฐ และการละเมิดสิทธิของบุคคลระหว่างนครรัฐ ซึ่งเป็นปัญหาคุ่มครองสิทธิของคนต่างดาว นอกจากนี้ยังมี

^๗ ติเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๘ .

^๘ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, เรื่องเดิม, หน้า ๑๓ .

ประเพณีห้ามการทำร้ายหรือละเมิดแก่ตัวบุคคล สิทธิในการที่วิหารจะได้รับการคุ้มครอง เช่นวิหาร
อะโพลโล (Apollo) แห่งเมืองเดลฟี (Delphi) ถือว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ผู้ใดจะละเมิด
มิได้ รวมทั้งกฎเกณฑ์ในการทำสงครามซึ่งห้ามทำการรบจนกว่าจะได้มีการประกาศสงคราม
ล่วงหน้า ทหารที่เสียชีวิตในสนามรบมีสิทธิจะได้รับการฝัง หลักเกณฑ์ในการแลกเปลี่ยน
เชลยศึก เป็นต้น

นอกจากกฎเกณฑ์แห่งความสัมพันธ์ระหว่างรัฐดังกล่าว นครรัฐของกรีกยังเจริญ
รุ่งเรืองด้วยวัฒนธรรมแทบทุกสาขา รวมทั้งนิติปรัชญา จนได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ให้กำเนิด
แก่ปรัชญากฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ส่วนในทางปฏิบัติกฎหมายของกรีกยังอยู่ใน
ระดับออกจะล่าช้า ในประเทศกรีกนี้ถือว่ากฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของวิชาสุนทรพจน์หรือธรรม
จรรยาหาได้เคยแยกออกมาเป็นวิชา มีความเป็นอยู่ตามลำพังไม่ ยิ่งไปกว่านั้นพวกกรีกยัง
สนใจเรื่องการจัดระเบียบทางการเมืองมากกว่าระเบียบของชุมชน สิทธิของคนต่างคาวก็ยัง
ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างแท้จริง ในสายตาของกรีก คนต่างคาวหมายรวมทั้งบุคคลที่เป็น
พลเมืองของนครรัฐอื่นและประเทศอื่น ๆ พวกกรีกไม่ชอบคนต่างคาว ชาวกรีกแต่ละนครรัฐ
จึงถือว่าตนไม่มีพันธกรณีอะไรต่อคนต่างคาว คนต่างคาวจึงไม่มีสิทธิแต่ประการใด
ทั้งนี้เว้นแต่บุคคลนั้นจะอยู่ในข่ายซึ่งทางศาสนากำหนดให้ มีหน้าที่เอื้อเพื่อหรือมีการกำหนดให้
สิทธิไว้โดยสนธิสัญญา

ในระหว่างนครรัฐ หลายรัฐได้ทำสนธิสัญญาตกลงใช้หลักปฏิบัติแก่คนต่างคาวอัน
มีลักษณะท่านองเดียวกับหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติในปัจจุบัน มีการให้ความเสมอภาคในสิทธิทางแพ่ง
(Civil Right) แก่คนต่างคาว ทั้งอาจมีข้อตกลงวิธีการระงับข้อพิพาทในทางพาณิชย์ด้วย

ในนครรัฐที่เป็นศูนย์กลางทางการค้า ซึ่งมีพ่อค้าต่างดาวเป็นจำนวนมาก อาจมีข้อตกลงเกี่ยวกับการจัดตั้งสถาบันคุ้มครองสิทธิของคนต่างดาวขึ้น ที่เรียกว่า Proxeni ซึ่งเป็นสถาบันที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสถานกงสุลในปัจจุบัน^{๑๐} ทั้งนี้โดยที่รัฐซึ่งคนต่างดาวสังกัดอยู่ได้คำนึงถึงข้อเท็จจริงในความสัมพันธ์และฐานะของสมาชิกของตนในดินแดนต่างประเทศ และมีความต้องการที่จะให้พลเมืองของตนได้รับการคุ้มครอง จึงได้มอบหมายให้บุคคลซึ่งเป็นพลเมืองของรัฐต่างประเทศนั้นทำหน้าที่เป็นตัวแทน ซึ่งเรียกว่า Patron เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและรักษาผลประโยชน์ของคนต่างดาว แต่กระนั้น ฐานะของคนต่างดาวก็ยังมิได้รับการรับรอง คนต่างดาวหาอาจเรียกร้องสิทธิหรือขอความคุ้มครองใด ๆ ด้วยตนเองได้ไม่ หากแต่ต้องอาศัยสถานกงสุลนี้เป็นสื่อกลาง สิทธิของคนต่างดาวได้เริ่มมีการรับรองอย่างแท้จริงในสมัยจักรวรรดิโรมัน ซึ่งเป็นยุคที่ระบบกฎหมายรวมทั้งกฎหมายเกี่ยวกับคนต่างดาวได้รับการพัฒนาอย่างสูงสุด

๑.๒ ความคิดของนักปราชญ์จากข้อสันนิษฐานแห่งสภาพทางสังคม

นักปราชญ์ที่ได้มีความสนใจในปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของคนต่างดาวได้ให้ความสำคัญแก่วิวัฒนาการแห่งสิทธิของคนต่างดาวตามข้อสันนิษฐานจากสภาพสังคมในสมัยโบราณอยู่ไม่น้อย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่ข้อสันนิษฐานนี้ได้รับการตีความและขยายความอย่างกว้างขวาง ทั้งโดยนักปราชญ์ฝ่ายที่เชื่อในข้อสันนิษฐานว่าคนต่างดาวไร้ทั้งสิทธิและหน้าที่ในสังคมสมัยโบราณ และฝ่ายที่มีความเห็นตรงกันข้าม แต่ละฝ่ายต่างก็โดยกเหตุผลอ้างอิงประกอบหลักฐานแห่งข้อสันนิษฐานของตนเป็นที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ตามความเห็นของฝ่ายแรกและดูเหมือนว่าจะเป็นความเห็นส่วนใหญ่ เชื่อว่าในสังคมสมัยโบราณนี้ยังไม่มีความคิดเรื่องการย้ายถิ่นฐาน (Emigration) เพื่อการเปลี่ยนที่อยู่อาศัยหรือการทำมาหาเลี้ยงชีพ การเคลื่อนย้ายมักมีในลักษณะเป็นการย้ายถิ่นฐานของคนทั้งหมดชน

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕

หรือเผ่าพันธุ์ ยิ่งไปกว่านั้น การที่บุคคลใดอพยพออกจากถิ่นฐานเดิมของตน ย่อมถูกถือว่าบุคคลนั้นได้กระทำกรณอันเป็นปฏิปักษ์ต่อชุมชนและโคสละแล้วซึ่งความคุ้มครองที่พึงได้รับจากชุมชนแห่งตนนั้น ในทำนองเดียวกับผู้ที่กระทำความผิดที่ร้ายแรงต่อโทษเนรเทศให้ไปเสียจากชุมชน ผู้ที่ละถิ่นฐานเดิมของตนทั้งโดยใจสมัครหรือถูกบังคับมีฐานะเช่นเดียวกับที่โคสนุญไปแล้ว ซึ่งสิทธิทั้งปวง ไม่อาจได้รับความช่วยเหลือหรือการคุ้มครองใด ๆ ทั้งสิ้น ผู้ใดพบเห็นตัวบุคคลดังกล่าวย่อมมีสิทธิฆาหรือเอาตัวไว้ได้โดยไม่มีความคิด คนต่างดาวจึงมีฐานะไม่ต่างกับนักโทษของค่าพิพากษาให้ประหารชีวิตเพราะโคสนุญสิ้นไปแล้ว ซึ่งสถานะในอันที่จะได้รับการรับรองจากชุมชนใด ๆ ดังนั้น การที่บุคคลไปเสียจากถิ่นฐานเดิมไม่ว่าจะเป็นเพราะถูกเนรเทศหรือโดยเหตุอื่นใด ย่อมตกอยู่ในสภาพของคนพลัดถิ่น ขาดทั้งความมั่นคงในชีวิตและไร้ซึ่งทรัพย์สินทั้งปวง และยังหาอาจได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแต่อย่างใดไม่ จึงอาจกล่าวได้ว่า ผู้พลัดถิ่นนั้นโคสนุญสิ้นไปแล้วซึ่งสภาพบุคคล และมีฐานะถูกเคียดระจาน ^{๑๒}

ตามความเข้าใจของนักปราชญ์ฝ่ายนี้เชื่อว่า ในสังคมโบราณ แม้ว่าจะมีความเอื้อเฟื้อระหว่างคนต่างวงศ์แต่ก็คงอยู่ในขอบเขตแห่งเผ่าพันธุ์หรือศาสนาเดียวกัน การให้สิทธิแก่คนต่างดาวแทบจะไม่มีอยู่เลย ในการเคลื่อนย้ายเปลี่ยนถิ่นฐานก็กระทำในลักษณะรุกราน ทำให้เกิดสงครามอยู่เนืองนิตย์

005686

ในสมัยโบราณนี้ถือว่าสงครามเป็นสภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ส่วนสันติภาพกลับตรงกันข้าม สันติภาพจะมีขึ้นได้ก็เพราะมีข้อตกลงระหว่างรัฐเท่านั้น โลกในสมัยนี้ถือหลักผู้

^{๑๑} G. D. Vicchio, op. cit., P. 203

^{๑๒} แนวความคิดที่เป็นความเห็นของ Jhering ใน "Die Gastfreundschaft im alterthum" in (1887) Deutsch Rundschau, Hef t 9, quoted by G.D. Vicchio op.cit., P. 206.

แข็งแรงยอมไต่เปรียบผู้ออนแอ ผู้นั้นยอมมีสิทธิเหนือผู้แพ่ ทั้งทางร่างกายและทรัพย์สิน หาก จะมีการผ่อนผันก็มีไชเพราะความกรุณาหรือความสำนึกในเรื่องสิทธิมนุษยย์ แต่เป็นเพราะ นโยบายทางการเมือง เห็นเหตุผลการอื่น ^{๑๓} สัมพันธภาพไต่ดำเนินไปด้วยการใช้ กำลัง เป็นเครื่องคักคิน เมื่อพวกมีกำลังเหนือกว่าไต่ช่วยชนะแก่พวกที่อ่อนแอแล้ว ยังทำการกค ขี้ขมเหงทหารูณกรรมแก่คนพื้นเมืองควย คังกรณที่พวกฮีบริวส์ (Hebrews) หรือพวกยิว ซึ่ง เป็นพวกพเนจรทอง เทียวไปโดยมีฝูงแกะคิคคตามไปควย ตามประวัติคัมภีร์คริสต์เศียนกล่าว ว่า ชนเผ่านี้ไต่คอพยพจากทะเลทรายเอเซียตะวันออกเฉียงใต้ออกมาอยู่ในซีเรียและอียิปต์ ไต่ถูกพวกอียิปต์ กคขี้ขมเหงกระทำทารูณต่าง ๆ สุดแสนทนทานไต่ โมเซส (Moses) จึงไต่พาหนีออกจาก อียิปต์ไปสร้างอาณาจักรฮีบริวส์ขึ้นที่ปาเลสไตน์แล้ว ไต่ทำสงครามกวาดล้างชนชาวพื้นเมือง ปาเลสไตน์อย่างคุกเคือก มีการจับชายฉกรรจ์ของปาเลสไตน์ฆ่าทิ้งเสียเป็นจำนวนมาก ทั้งสัตว์ และเด็กก็ไต่ไต่รับการไวชีวิต ทั้งยังมีข้อห้ามมิให้คนของตนแต่งงานกับคนพื้นเมืองอีกควย ^{๑๔}

ความครุร้ายของมนุษยย์ในสมัยโบราณไต่สนับสนุนความเห็นที่เชื่อว่า ในสภาพสังคม มนุษย์สมัยนั้นเป็นสังคมที่ขาดความเอื้อเฟื้อ ผู้มีกำลังมาขมเหงผู้มีกำลังน้อย คนคางควยซึ่งอยู่ ในฐานะคอกยกว่าควยประการทั้งปวง จึงถูกเจ้าของประเทศขมเหงไต่ตามอำเภอใจ ความ เห็นของนักปราชญ์ฝ่ายนี้แม้จะมีหลักฐานประกอบข้อสันนิษฐานของตน แต่ก็เชื่อว่าจะเป็นหลักฐาน ที่มั่นคง ไม่อาจไต่แย้งไต่ ในทางตรงกันข้าม ไต่มีนักปราชญ์อีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเชื่อว่า คนคางควย ในสมัยโบราณไต่ไต่ทำอะไรฐานะคังข้อสันนิษฐานของฝ่ายแรก ทั้งนี้ ในเบื้องต้น หากว่า เป็นจริงตามข้อสันนิษฐานที่ว่าคนคางควย เป็นผู้ที่ถูกคักคขาดจากความสัมพันธ์แห่งถิ่นฐานเดิมของตน และเป็นไต่ไรสถานะในดินแดนที่ตนเข้าไปอยู่ใหม่ มีหน้าช้ำยังไต่ไต่รับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไต่ ในดินแดนใหม่นี้ควย ในสภาวการณ์เช่นนี้ ชีวิตของคนคางควยนั้นจะดำรงอยู่ไต่อย่างไร ?

^{๑๓} คิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๕.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ - ๗.

ตามปกติผู้ที่พลัดพรากจากถิ่นฐานเดิมของตน ย่อมตกอยู่ในภาวะยากไร้ ปราศจากที่พึ่งพิง ต้องเผชิญกับปัญหาทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสภาพสังคมของมนุษย์โบราณที่ยังขาดทั้งความสววกในการคมนาคม และมีความยากลำบากในการที่จะนำทรัพย์สินติดตัว เพื่อเป็นปัจจัยในการดำรงชีพ เมื่อไม่มีฐานะทางสังคมก็ไม่อาจประกอบอาชีพได้ ดังนั้นคนต่างถิ่นในสังคมมนุษย์สมัยโบราณย่อมจะมีขึ้นไม่ได้ แต่ข้อสันนิษฐานทางประวัติศาสตร์ได้เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าคนต่างถิ่นได้มีมาแล้วแต่สมัยดึกดำบรรพ์ แมวการอพยพย้ายถิ่นฐานของมนุษย์ในสมัยโบราณส่วนใหญ่จะกระทำกันเป็นหมู่เป็นเหล่า มีลักษณะเป็นการรุกรานแย่งที่ท่ามาหากินกันอยู่เนื่องนิตย์ แต่การอพยพถิ่นฐานของบุคคลคนเดี่ยวหรือชนกลุ่มเล็กๆ ควบอาการอันสงบ ไซ้ว่าจะไม่มีเสียเลย จึงเป็นข้อคิดที่น่าจะเป็นไปได้ว่า การที่คนแปลกหน้าเข้าไปในดินแดนใหม่ควบอาการสงบ ในสภาพของนักผจญภัยหรือผู้แสวงบุญ ซึ่งอยู่ในสภาวะที่ยากไร้ชวนให้เวทนา ย่อมก่อให้เกิดความเมตตาสงสารของผู้ที่พบเห็นไม่มากนักน้อย อาจเป็นการบรรเทาความทุกข์ของผู้ที่คิดปองร้ายต่อคนแปลกหน้าลงได้บ้าง ประกอบกับข้อความหนึ่งที่ว่าโดยสภาพธรรมชาติแห่งจิตใจของมนุษย์ ความมีมนุษยธรรมทำให้เกิดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้ที่กำลังตกทุกข์ได้ยาก ยิ่งไปกว่านั้น คนที่ละถิ่นของตนเมื่อได้ถูกตัดขาดจากชุมชนตนแล้ว ย่อมมีฐานะเป็น "คนนอกคอก" (Exgens) เสมือนหนึ่งเป็นร่างที่ปราศจากวิญญาณ ผู้ใดจะทำร้ายยอมหาประโยชน์อย่างใดได้เลย ๑๕ ทั้งความเชื่อที่ว่าการทำร้ายผู้ซึ่งไม่มีโอกาสต่อสู้กันเป็นการกระทำของคนชั่วช้าตกต่ำก็เป็นความเชื่อที่มีมาแล้วแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ดังนั้นข้อสันนิษฐานที่ว่าชีวิตในต่างแดนที่ปราศจากอริยาศัยไมตรีและการช่วยเหลือของ เจ้าของดินแดนจึงเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ เพราะการที่จะปล่อยให้คนต่างถิ่นอยู่ตามยถากรรม ไม่ให้สถานที่พึ่งพิงหรือการช่วยเหลือประการอื่น ย่อมเป็นการกระทำที่ค่อนข้างจะเป็นสิ่งไรมนุษยธรรมและนิควิสัยของมนุษย์ที่พึงปฏิบัติต่อกัน

๑๕ G. D. Vicchio, op.cit., p. 207.

แนวความคิดที่สนับสนุนการให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนต่างดาวในสมัยโบราณ อาจพบได้ในคำกล่าวของปราชญ์ ทาซิทัส (Tacitus) ซึ่งกล่าวว่า " การปฏิเสธการให้ที่พักพิงแก่มนุษย์ เป็นความผิด " ^{๑๖} ในทางศาสนาคนแปลกหน้าอยู่ในฐานะที่ล่วงเกินมิได้ และเป็นบุคคลที่พระเจ้าประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครอง ดังในบัญญัติสิบประการของยูดา (Judaic) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของศาสนาคริสต์เตียน มีความตอนหนึ่งว่า " อีกทั้งท่านจะต้องไม่กดขี่ข่มเหงคนแปลกหน้า " ^{๑๗} นอกจากนี้ยังมีนิยายปรัมปราและวรรณกรรมหลายชิ้นซึ่งได้รับอิทธิพลทางศาสนาได้แสดงถึงแนวความคิดสนับสนุนแก่การให้ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนต่างดาวอยู่มากมาย ^{๑๘}

เหตุผลที่สนับสนุนความคิดแนวนี้อีกประการหนึ่งก็คือ บุคลิกภาพและลักษณะการแต่งกายของคนต่างถิ่น ซึ่งผิดแผกแตกต่างกันจนทำให้กลายเป็นของแปลก คงจะเรียกร้องความสนใจของชนเจ้าของถิ่นไควบาง นอกจากนี้คนต่างดาวอาจนำเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านเมืองของตน เรื่องราวการผจญภัยในการเดินทางมาเล่าสู่กันฟัง เป็นการสร้างความพอใจให้แก่เจ้าของถิ่นบางไม่มากนัก โดยเฉพาอย่างยิ่ง ในสมัยนั้น การที่จะได้ฟังเรื่องราวหรือข่าวคราวของชุมชนอื่นเป็นโอกาสที่หาได้ยาก สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมพอจะเป็นเครื่องคลายใจให้เจ้าของบ้านเสนอให้ที่พักพิงและเป็นการสร้างบรรยากาศของการอยู่ร่วมกันโดยสงบระหว่างคนพื้นเมืองกับคนต่างดาวได้

^{๑๖} "Quemcumque mortalium acero tecto nefas habetur - it is wrong to deny shelter to any human being" G. D. Vicchio, op.cit. P. 207

^{๑๗} "Also thou shalt not oppress a stranger" Judaic Ten Commandment. Exodus 23:9

^{๑๘} ฎ Note 5, G. D. Vicchio, op.cit., P. 209.

ความเชื่อในสิ่งประหลาดมหัศจรรย์และแรงกล้าในทางศาสนาก็น่าจะเป็นสาเหตุอีกประการหนึ่งที่ทำให้ฐานะของคนต่างดาวได้รับการยกย่อง เช่นตามความเชื่อที่ว่าพระผู้เป็นเจ้าจะมาจุติในโลกมนุษย์ด้วยรูปต่าง ๆ เมื่อมีการพบปะคนต่างเผ่าพันธุ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มาจากดินแดนที่ไม่มีใครรู้จัก หรือแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ของนักบุญ ย่อมทำให้ชวนคิดได้ว่าพระผู้เป็นเจ้าใดซ่อนอยู่ในร่างคนแปลกหน้านั้น หากประจวบกับมีเหตุการณ์อัศจรรย์ในลักษณะของความผันผวนแห่งดินฟ้าอากาศเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับการมาเยือนของคนแปลกหน้าแล้ว ความเชื่อที่ว่าพระผู้เป็นเจ้ามาจุติก็ดูเหมือนจะได้รับการยืนยันอันมีผลทำให้ฐานะของคนแปลกหน้านั้นได้รับการเคารพบูชาดุจดังพระผู้เป็นเจ้าทีเดียว ๑๘

อย่างไรก็ดี การที่คนแปลกหน้าจะได้รับการต้อนรับในฐานะของพระผู้เป็นเจ้าตามความเชื่อในทางศาสนาและสืบเนื่องจากความประหลาดมหัศจรรย์ ย่อมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่บ่อยครั้งนัก แต่ก็เป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีระหว่างเจ้าของดินกับผู้มาเยือน เป็นผลสะท้อนให้จำนวนผู้มาเยือนเพิ่มปริมาณขึ้นเรื่อย ๆ ตามระดับแห่งความสัมพันธ์ฉันมิตรและความเข้าใจอันดีต่อกัน ความรู้สึกต่อกันอันเป็นปฏิสัมพันธ์กันต่างดาวค่อย ๆ มลายหายสิ้นไป สิทธิของคนต่างดาวได้วิวัฒนาการและมีฐานะที่ขึ้นเป็นลำดับ เริ่มจากการที่ผู้มาเยือนได้รับการต้อนรับด้วยอริยาศยไมตรีอันดีจากเจ้าของดิน ในขณะที่เดียวกันก็ได้แสดงความกตัญญูตอบแทน เป็นเครื่องตอบแทน ลักษณะนี้ได้วิวัฒนาการมาเป็นลำดับ จนได้เกิดเป็นสัญญาระหว่างผู้มาเยือนกับครอบครัวที่ตนเข้าไปพักอาศัยอยู่ขึ้น สัญญานี้มีลักษณะเป็นข้อตกลงสองฝ่าย ก่อให้เกิดพันธะทั้งเจ้าของบ้านและผู้มาเยือน และตามปกติมีผลตกทอดถึงทายาทด้วย เป็นสัญญาซึ่งชาวกรีกเรียกว่า Symbolon ส่วนชาวโรมันเรียกว่า Tabula หรือ Tessera Hospitalis ซึ่งเป็นสัญญาที่ปฏิบัติต่อกันต่างถิ่นต่างแดน เกี่ยวกับความผูกพันทางศาสนาดังกล่าวมาแล้ว แต่ทว่าการให้การต้อนรับแก่คนต่างดาวในระดับนี้ได้วิวัฒนาการจากลักษณะเดิม ซึ่งเป็นการให้การต้อนรับด้วยอริยาศยไมตรีมาเป็นการต้อนรับในลักษณะของการประกอบธุรกิจอย่างหนึ่ง ๒๐

๑๘ G. Vicchio, *op. cit.*, P. 208.

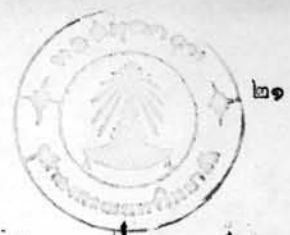
๒๐

Ibid.

ความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างเผ่าในทางพาณิชย์โลกก่อให้เกิดแนวความคิดในการแลกเปลี่ยนปัจจัยในการดำรงชีพซึ่งกันและกัน บุคแห่งการอยู่อาศัยโคกเคี้ยวและรพุงซึ่งกันและกันได้วิวัฒนาการมาสู่การติดต่อกันอย่างใกล้ชิดทั้งทางคานวัฒนธรรมและการพาณิชย์ควบ นอกจากนี้สัญญาที่คนต่างถิ่นทำกับเจ้าของบ้านก็เป็นผลใหญ่มาเยือนได้รับการคุ้มครองจากเจ้าของบ้านโดยเจ้าของบ้านเป็นผู้ใช้สิทธิทั้งปวงแทนผู้มาเยือน ความสัมพันธ์ในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยได้เพิ่มความมั่นคงขึ้นเรื่อย ๆ ตามกาลเวลาที่ล่วงเลยไป ในสมัยที่เกิดนครรัฐของกรีก ความสัมพันธ์ท่านองนี้ได้เปลี่ยนมาเป็นการคุ้มครองคนต่างก้าวโดยสถานกงสุล สัญญา *Tessera Hospitalis* ก็ได้กลายมาเป็นความตกลงระหว่างรัฐ เป็นผลให้รัฐมีพันธกรณีบางประการในการที่จะให้ความคุ้มครองแก่พลเมืองแห่งรัฐอื่น

๒. วิวัฒนาการเกี่ยวกับสิทธิของคนต่างก้าวในจักรวรรดิโรมัน

จักรวรรดิโรมันเป็นอาณาจักรที่ขยายตัวจากกรุงโรมเดิม ซึ่งเป็นนครรัฐนครหนึ่งของกรีกในยุคแรก ๆ สภากรรมการทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและกฎหมาย โดยเฉพาะกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของคนต่างก้าวยังไม่มีความแตกต่างไปจากที่มีอยู่ในชุมชนนครรัฐของกรีก แต่ควยการขยายตัวอย่างรวดเร็วในอำนาจทางการเมือง ประกอบกับความเจริญรุ่งเรืองในทางนิติศาสตร์ เป็นผลให้กฎหมายได้รับการพัฒนาไปอย่างมาก ในการที่จะแบ่งยุค โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับสิทธิของคนต่างก้าว ย่อมมีอุปสรรคท่านองเกี่ยวกับการแบ่งยุคของวิวัฒนาการเกี่ยวกับกฎหมายโดยทั่วไป เนื่องจากวิวัฒนาการทางกฎหมายเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะสืบเนื่องเกี่ยวพันเป็นลำดับ โดยการปรับตัวให้เข้ากับสภาวทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละยุคแต่ละสมัย ลักษณะเด่นที่จะแสดงให้เห็นถึงสาระสำคัญแห่งวิวัฒนาการทางกฎหมาย จึงต่างไปจากการแบ่งยุคตามสมัยแห่งระบอบการปกครอง ดังนั้นการแบ่งส่วนและกำหนดหัวข้อเกี่ยวกับวิวัฒนาการสิทธิของคนต่างก้าวในจักรวรรดิโรมันนี้ จะอาศัยสาระสำคัญของเรื่องมากกว่าสมัยแห่งการปกครองและในขณะเดียวกันก็จะเรียงตามลำดับเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ควบคู่กันไปด้วย

๒.๑ กฎหมายท้องถิ่น

ในยุคต้นของอาณาจักรโรมันเริ่มเมื่อตั้งกรุงโรมขึ้นในปี ๗๕๓ ก่อนคริสต์กาล สภาวะทางสังคมและสาระสำคัญของกฎหมายโรมันยังมีลักษณะไม่แตกต่างไปจากชุมชนอื่น ๆ ในสมัยโบราณนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนในนครรัฐของกรีก ในสมัยนี้องค์ประกอบสำคัญในการพิจารณาสิทธิของบุคคลตามกฎหมายคือความเป็นพลเมือง กฎหมายมีความหมายถึงกฎหมายเอกชนที่ใช้กับพลเมืองของรัฐนั้น โดยเฉพาะกล่าวคือ เป็น "กฎหมายแพ่ง - Civil Law" ในความหมายตามตัวอักษร ^{๒๑}

๒.๑.๑ พลเมืองกับคนต่างดาว กฎหมายโรมันในยุคแรกคือ Jus Civile เป็นกฎหมายสำหรับชาวโรมันโดยเฉพาะเท่านั้น เป็นกฎหมายที่มีบัญญัติไว้ในกฎหมายสิบสองโต๊ะ ถูกนำมาใช้โดยตีความหมายของ Interpretatio ^{๒๒} คนต่างดาวหาได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายแต่อย่างใดไม่ คนต่างดาวไม่มีสิทธิและหน้าที่แต่อย่างใด คนต่างดาวอาจถูกยึดเป็นทาส แต่เขาจะไ้รับอิสระหากสามารถหนีกลับบ้านเมืองตนได้ ชีวิตและทรัพย์สินของคนต่างดาวถูกปฏิบัติดุจสิ่งของที่ไม่มีเจ้าของ ^{๒๓} ศาลที่จะรับฟ้องในคดีที่คนต่างดาวเป็นผู้เสียหายก็ไม่มี ^{๒๔} ดังนั้น ฐานะแห่งความเป็นพลเมืองของชาวโรมัน (Civis) และความเป็นคนต่างดาว (Peregrin) จึงมีความสำคัญมากในสายตาของกฎหมายโรมันในยุคต้น พลเมือง

^{๒๑} Rudolph Sohm, Sohm's Institute of Roman Law, Trans. by James Crawford Ledlie, 2nd. ed. (London: Oxford at the Clarendon Press & Steven & Sons, 1901) P. 179.

^{๒๒} Max Kaser, Roman Private Law, 2nd ed. (Butterworth Durban, 1968), P. 85.

^{๒๓} H.F. Jolowicz, Historical Introduction to the study of Roman Law, 2nd ed. (London: Cambridge the University Press, 1952) P. 58.

^{๒๔} ibid., P. 100.

ชาวโรมันมีความสามารถโดยสมบูรณ์ตามกฎหมายทั้งในกฎหมายเอกชน (Jus Suffragii and Jus Honorum) และกฎหมายมหาชน (Jus Commercii and Jus Connubii) ซึ่งได้รับการรับรองโดย Jus Gentium และ Jus Civile ในทางตรงกันข้าม คนต่างดาว คือ บุคคลที่เป็นพลเมืองแห่งรัฐอื่นนอกจากโรมและไม่มีสนธิสัญญากับโรมเป็นผู้ที่มีสิทธิใด ๆ ตามกฎหมายโรมัน คนต่างดาวไม่มีสิทธิที่จะได้มากรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (dominum ex jure quiriritium) อำนาจจัดตั้งสามีภรรยา (Manus) อำนาจปกครอง (tutela) อย่างชาวโรมันได้ และไม่อาจได้มาซึ่งทรัพย์สินโดย mancipatio ไม่อาจทำพันธกรรมแบบโรมัน ตั้งทายาท (legatee) หรือเป็นผู้จัดการทรัพย์สินตามพันธกรรมของชาวโรมันได้ อีกทั้งยังไม่อาจเป็นพยานในนิติกรรมใด ๆ หรือทำนิติกรรมใด ๆ ตามกฎหมายโรมันด้วย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ความสมบูรณ์แก่นิติกรรมใด ๆ ตาม Jus Civile จะมีขึ้นต่อเมื่อผู้กระทำเป็นพลเมืองชาวโรมันเท่านั้น ๒๕

อย่างไรก็ดี กฎจะไม่เป็นการถูกต้องหากจะตั้งข้อสันนิษฐานว่า คนต่างดาวไม่อาจทำนิติกรรมหรือมีสิทธิใด ๆ เลยในกรุงโรม กล่าวคือ นิติกรรมที่คนต่างดาวทำขึ้นนั้นไม่มีผลบังคับตามกฎหมายเลย ในทางตรงกันข้ามน่าจะสันนิษฐานว่าคนต่างดาวอาจทำนิติกรรม พันธกรรมและได้มาซึ่งทรัพย์สินตามหลักกฎหมายแห่งชุมชนของตนได้ เช่น ชาวเอเธน ย่อมมีอำนาจปกครองและมีความสัมพันธ์ระหว่างสามีภรรยาตามกฎหมายของกรุงเอเธน เขาจะยอมจะทำพันธกรรมตามแบบกฎหมายเอเธนและเป็นทายาทตามพันธกรรมของพลเมืองชาวเอเธนได้ และโดยเหตุที่เขาเป็นพลเมืองเอเธนจึงทำให้เขาไม่สามารถทำนิติกรรมตามกฎหมายโรมันได้ ในทำนองเดียวกันชาวโรมันก็ไม่มีสิทธิทำนิติกรรมแบบกฎหมายเอเธนด้วย ส่วนในการบังคับให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าวในยุคแรก ๆ ศาลโรมันยังไม่ให้สิทธิแก่คนต่างดาว แม้ว่าคนต่างดาวอาจใช้สิทธิตามกฎหมายแห่งประเทศตนได้ แต่ก็ยังไม่อาจบังคับให้เป็นไปตามสิทธินั้นได้ ข้อสันนิษฐานดังกล่าวสอดคล้องกับแนวความคิดที่ว่า ในสมัยโบราณรัฐยอมทวงแทนสิทธิทั้ง

ทาง เอกชนและมหาชนแก่พลเมืองของตนเท่านั้น ผลธรรมคาที่ตามมาก็คือ ในจักรวรรดิโรมัน สิทธิในทางแพ่งของคนต่างต่าง โดยเฉพาะชาวเอเธนและอเล็กซานเดรียได้รับการปฏิบัติที่แตกต่างไปจากชาวโรมันมาก และจากการเลือกปฏิบัติที่ก่อให้เกิดผลสะท้อนอย่างสำคัญในวิวัฒนาการของกฎหมายโรมันในส่วนที่เกี่ยวกับฐานะของคนต่างต่างในยุคต่อมา

๒.๑.๒ คนต่างต่างตามสนธิสัญญา ความไร้อิทธิและหน้าที่ของคนต่างต่างในอาณาจักรโรมันในยุคต้น ๆ นี้ได้ขึงคัมกับคนต่างต่างแห่งรัฐที่ไม่มีสัญญาเกี่ยวกับโรมันเท่านั้น ทั้งนี้ เพราะเมื่อเกิดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐขึ้น การไม่ยอมรับสิทธิของคนแห่งที่มีสัมพันธ์ไมตรีต่อกันเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ นอกจากนี้หลักในเรื่องคนต่างต่างไม่อาจอยู่ในดินแดนใดก็ได้โดยไม่ได้รับการอุปถัมภ์ของพลเมืองโดยสัญญา *faedus amicitiae* หรือ *hospitalitatis* ซึ่งมีอยู่ในกฎหมายโบราณก็ได้ มีอิทธิพลเหนือความคิดของกฎหมายโรมันยิ่งไปกว่านั้น เมื่อสิทธิสัญญาที่โลกกลายมาเป็นความตกลงระหว่างรัฐแล้วจึงเป็นการรับรองโดยปริยายว่า คนต่างต่างแห่งรัฐที่มี *foedus amicitiae* หรือ *hospitalitatis* กับโรมันจะได้รับความคุ้มครองเมื่ออยู่ในอาณาจักรโรมัน คนต่างต่างอาจเรียกร้องสิทธิให้ตามสิทธิเรียกร้อง (*Jus reciperationis*) ดังที่ Festus โลกกล่าวไว้ว่า "สิทธิเรียกร้อง (*reciperatio*) เกิดขึ้นในกรณีที่มีสัญญาระหว่างชาวโรมันกับรัฐต่างประเทศ เพื่อที่จะพิจารณาวาทพยานที่ยักมาจะชกไซหรือให้คืนอย่างไร และการพิจารณาคดีแห่งจะกระทำโดยประการใด^{๒๖} โดยปรกตสัญญาจะกำหนดจำนวนตุลาการหรือผู้ที่ทำการเรียกร้องสิทธิ (*reciperatores*) ไว้ ตุลาการอาจเป็นคนของรัฐที่เกี่ยวข้องก็ได้^{๒๗}

^{๒๖} J. Declareul, Rome the Law Giver, Trans by E. A. Parker (London: Kager Paul, Trench Trubner & Co., Ltd. 1927), P. 56 .

^{๒๗} H. F. Jolowicz op.cit, P. 100 .

ในยุคแรกแห่งอาณาจักรโรมัน ก็ได้ปรากฏหลักฐานว่า ประมาณปีที่ ๕๐๘ ก่อน
 คริสตกาลโรมได้ทำสนธิสัญญามิตรกับ Carthage แต่รายละเอียดไม่ปรากฏว่าสนธิ
 สัญญานี้ให้ความคุ้มครองแก่สิทธิของคนต่างต่างไว้ประการใดบ้าง นอกจากสนธิสัญญากับ
 Carthage แล้ว โรมได้ทำสัญญาระหว่างประเทศและสัญญาทางพาณิชย์กับรัฐอื่น ซึ่งมี
 บทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของคนต่างต่าง โดยมีบทบัญญัติในเรื่อง recipatio
 คือการตั้งคณะตุลาการ (*reciperators*) เป็นผู้พิจารณาในการที่เกิดสนธิสัญญาระ
 หว่างประเทศดังกล่าวทำให้สิทธิของคนต่างต่างได้รับการคุ้มครองสมาชิกของรัฐคู่สัญญา ได้
 รับอนุญาตให้ประกอบพาณิชย์กิจในตลาดแห่งกรุงโรมได้โดยอาศัยหลักถ้อยที่ถ้อยปฏิบัติ
 ต่อมาโรมันกับ Carthage ได้ทำสัญญาทางพาณิชย์ฉบับที่ ๒ ขึ้น ซึ่งเป็นผลให้ชาว
 โรมันมีสิทธิประกอบพาณิชย์กิจใน Carthage ได้ ทำนองเดียวกับชาว Carthage
 และได้รับรองความเท่าเทียมกันแห่งสิทธิของพลเมืองทั้งสอง สนธิสัญญาได้ให้สิทธิทางแพ่ง
 บางส่วนแก่คนต่างต่าง ซึ่งเป็นสิทธิที่เรียกว่า *Jus Commercii* ๒๕

๒.๑.๓ สิทธิของคนต่างต่างที่ไม่มีสิทธิสัญญา โดยการขยายตัวในทางการค้า
 ระหว่างประเทศอย่างรวดเร็ว เป็นผลให้คนต่างต่างที่ประกอบพาณิชย์กิจในกรุงโรม มิใช่จะมี
 แค่นั้นเป็นสมาชิกแห่งรัฐที่เป็นคู่สัญญากับโรมเท่านั้น มีคนต่างต่างเป็นจำนวนไม่น้อยที่ขาดความ
 สัมพันธ์ดังกล่าว คนต่างต่างประเภทหลังนี้ย่อมไม่ได้กำรับรองจากกฎหมายโรมัน และถูก
 ห้ามมิให้มีส่วนใน *Jus Civile* ตาม *Jus Civile* ในยุคแรก ๆ นิติกรรมจะมี
 ผลตามกฎหมายก็ต่อเมื่อได้ทำตามแบบ มิฉะนั้นบังคับได้ไม่ การขยายตัวอย่างรวดเร็วในทาง
 การค้าและพาณิชย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในทางการค้าระหว่างประเทศดังกล่าว ทำให้การ
 คิดต่อในทางธุรกิจไม่อาจจำกัดอยู่แต่เฉพาะในขอบเขตแห่งแบบแผนที่กำหนดไว้ในกฎหมาย เมื่อ
 มีกิจกรรมที่มีได้ดำเนินไปตามแบบเกิดขึ้น และกฎหมายไม่ยอมรับบังคับให้กิจกรรมดังกล่าวก็มีผล

แต่เพียงในทางธุรกิจและขาดบังคับตามกฎหมาย เช่น ถ้า ก. ขายและส่งมอบทรัพย์สินแก่ ข. โดยทรัพย์สินมิได้เป็นกรรมสิทธิ์ของ ก. ต่อมา ข. ผู้ซื้อได้ถูกเรียกทรัพย์สินนั้นคืน โดยเจ้าของที่แท้จริง ทั้งนี้ โดยผลแห่งกฎหมาย ข. ไม่อาจมีสิทธิเรียกดอกเบี้ย ๆ เอาจาก ก. ได้ เพราะความสัมพันธ์ระหว่าง ก. กับ ข. มิได้เป็นความสัมพันธ์กันตาม "กฎหมาย" หากแต่เป็นความสัมพันธ์ใน "ข้อเท็จจริง" ในการที่ ข. จะเรียกร้องเอาจาก ก. ในกรณีเช่นที่จำต้องอาศัยวิถีทางแห่งธุรกิจ ข้อเท็จจริงเท่านั้นเองเกิดขึ้นโดยอยู่เนื่อง ๆ ในความสัมพันธ์ทางธุรกิจ จึงเกิดหลักความสุจริต - bona fides เพื่อเป็นเครื่องวินิจฉัยข้อเท็จจริงเท่านั้นดังกล่าว ความสุจริตนี้เป็นหลักมูลฐานตามธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กันในกิจกรรมที่มีได้เป็นไปตามแบบแผนตามกฎหมายบัญญัติ อย่างไรก็ตาม ในยุคแรก ๆ หลักในเรื่อง "ความสุจริต" ยังมีได้อยู่ใน "กฎหมาย" โรมัน

ความเคร่งครัดต่อแบบแผนแห่งนิติกรรม ประกอบกับความไร้สิทธิของชนต่าง ๆ ตามกฎหมายโรมันดังกล่าว ทำให้คนต่างต่างไม่มีโอกาสที่จะทำนิติกรรมใด ๆ ตาม Jus Civile ขึ้นได้ แม้ว่าคนต่างต่างประสงค์อย่างยิ่งที่จะทำนิติกรรม ตามแบบแผนในการประกอบธุรกิจในกรุงโรม กล่าวคือ ทำนิติกรรมถูกแบบ mancipatio ก็หาประโยชน์อย่างใดมิได้ เพราะความไร้สิทธิตามกฎหมายยอมเป็นเหตุให้ mancipatio นั้นตกเป็นโมฆะ หากมีผลบังคับไม่ สภาวะการณ์เช่นนี้จึงเป็นผลให้พาณิชย์กรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องของคนต่างต่าง ไม่ว่าจะเป็นกรณีระหว่างคนต่างต่างด้วยกันเองหรือระหว่างคนต่างต่างกับชาวโรมัน ถูกบังคับให้อยู่ในประเภทที่ไม่มีแบบโดยทุกกรณีอย่างไม่มีทางเลือก ลักษณะการที่คนต่างต่างต้องทำการติดต่อกันแต่เฉพาะในกิจกรรมนอกแบบอยู่นอกขอบเขตแห่งการบังคับของกฎหมายนี้ ย่อมไม่อาจจริงจังยั่งยืนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่อาณาจักรโรมันได้เข้าสู่ความเป็นมหาอำนาจ และมีความสัมพันธ์กับคนต่างต่างมากขึ้นเป็นลำดับ

๒.๒ ความคุ้มครองสิทธิของคนต่างกั้วตามกฎหมายโรมัน

๒.๒.๑ อิทธิพลของปรัชญากรีก ในระยะศตวรรษที่ ๓ ถึงศตวรรษที่ ๑ ก่อนคริสต์กาลจักรวรรดิโรมันได้ขยายอำนาจอย่างรวดเร็ว ครอบคลุมอาณาบริเวณตลอดทั่วทวีปยุโรป และบางส่วนของบูรพาทิศเอเชียไมเนอร์ อียิปต์และอาฟริกาเหนือ มีความรุ่งเรืองทั้งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม อุตสาหกรรม พาณิชยกรรม ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความเจริญในค่านิยมวัฒนธรรมของกรีก (Hellenism) ได้มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาระบบกฎหมายโรมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเจริญของกรีกในสมัยพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช ได้มีความสำคัญต่อโรมันมาก ทั้งนี้ เพราะในแนวความคิดของโรมัน กฎหมายสร้างขึ้นเพื่อสนองความจำเป็นในค่านิยมปฏิบัติ^{๒๘} โดยมีได้แยกความแตกต่างของกฎหมายในทางปรัชญา กับทางปฏิบัติออกจากกัน ส่วนปรัชญากฎหมายของกรีกมีจุดมุ่งหมายในการวางพื้นฐานในแนวความคิดทางกฎหมายและนำความคิดนี้ไปใช้ โดยวิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์^{๓๐} นักปราชญ์ของกรีกที่มีอิทธิพลอย่างสำคัญคือ อะริสโตเติล (Aristotle) เมื่อกล่าวถึงกฎหมายเขาได้แยกกฎหมายออกเป็นสองส่วนคือ "กฎหมายธรรมชาติ" และ "กฎหมายที่มนุษย์สร้าง" กฎหมายธรรมชาติเป็นกฎหมายที่เหมือนกันและมีคุณค่าเท่าเทียมกันทุกแห่งในโลก เพราะความเป็น "ธรรมชาติ" และเป็นของ "สามัญ" ความคิดนี้เป็นความคิดของพวกเขา stoics ถือหลักอุดมคติว่า "ชีวิตย่อมเป็นไปตามธรรมชาติ"^{๓๑}

อิทธิพลจากปรัชญากฎหมายธรรมชาติของกรีก ประกอบกับสภาวการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ทำให้กฎหมายโรมันได้วิวัฒนาการด้วยการได้รับการปรับปรุงแก้ไข ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของคนต่างกั้ว ชาวโรมัน

^{๒๘} Max Kaser, op.cit., P. 95.

^{๓๐} ibid.

^{๓๑} "Life according to nature."

ไค้นำหลักปรัชญาของกรีกปรับกับกรณีทำให้เกิดแนวความคิดทางกฎหมายวิทยาศาสตร์ ไม่เกินความจริงนักที่จะกล่าววว่า ฐานะคนต่างดาวในกฎหมายโรมันได้มีส่วนอย่างสำคัญต่อวิวัฒนาการของกฎหมายโรมัน ครั้นถึงในยุคศตวรรษที่ ๒ ก่อนคริสตกาล กฎหมายโรมันได้ถูกวางพื้นฐานไว้อย่างมั่นคง ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐตลอดจนถึงกิจกรรมของคนต่างดาวได้นำมาซึ่งข้อเท็จจริงใหม่ ๆ ทำให้เกิดกฎหมายและเกิดความจำเป็นต้องสร้างสรรคความคิดทางกฎหมายให้สามารถปรับเข้ากับ ความเปลี่ยนแปลงของสภาวะการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม อันเป็นผลให้กฎหมายมีคุณค่าสูงกว่ากฎหมายใดที่บังอยู่ในสมัยโบราณ ทาน ศาสตราจารย์ ร. แลงกาต ไคกล่าวสรรเสริญความสำเร็จของนักกฎหมายโรมันไว้ว่า :

" ชาวโรมันมีนิสัยเป็นนักนิติศาสตร์โดยแท้ สามารถจัดกฎหมายเป็นวิทยาการเฉพาะหนึ่ง แยกต่างหากจากศาสนาและธรรมเนียมจรรยาไค ไม่มีชุมชนใดที่กฎหมายจะไคถูกจัดเข้าระเบียบและมีแบบแผนในทางดำเนินไคเป็นอย่งที่ดีถึงขั้นสูงสุด เช่นชุมชนชาวโรมัน"^{๓๒}

๒.๒.๒ ประเภทของประชาชนในโรม การขยายอำนาจของโรมัน ทั้งอำนาจทางการเมืองและทางเศรษฐกิจทำให้ประชาชนในกรุงโรมประกอบด้วยชนหลายชาติ เกิดความแตกต่างในค่านิยมและศาสนา ส่วนในค่านิยมไม่สูงจะมีความแตกต่างที่สำคัญและสามารถกลืนกันไคได้ โรมไคจัดประเภทของประชาชนที่อยู่ในกรุงโรมตามลักษณะแห่งการเป็นประมุข (hegemony) ของโรม และไคให้สิทธิแก่บุคคลเหล่านั้นลดหลั่นกันตามลำดับ คือ^{๓๓}

^{๓๒} ร. แลงกาต, ประวัติศาสตร์กฎหมายไทย, คำสอนชั้นปริญญาโท (พระนคร ; โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๗๔), หน้า ๑๔

^{๓๓} J. Declareul, op.cit., P. 57. H. F. Jolowicz, op.cit., P. 60-63 .

๒.๒.๒.๑ พลเมืองชาวโรมัน (*cives*) คือบุคคลที่มีสัญชาติโรมัน ย่อมเป็นชาวโรมัน กฎหมายโรมันถือว่าทุกคนจำเป็นต้องอยู่ภายใต้กฎหมายแห่งกรุงโรม หรือแคว้นใดแคว้นหนึ่งแห่งจักรวรรดิโรมัน เครื่องกำหนดความบุคคลจะอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายใด ไคแก่สัญชาติ หรือภูมิลำเนา บุคคลอาจได้สัญชาติโดยการเกิด (*Origo*) หรือโดยการแสดงเจตนาเลือก ดังนั้น บุคคลหนึ่งอาจมีหลายสัญชาติในขณะเดียวกันได้ การได้สัญชาติโดยการเกิดนั้น ถือตามสัญชาติของบิดา แต่ถาในกรณีที่ไม่ปรากฏบิดาให้ถือสัญชาติของมารดา ^{๓๔} ส่วนภูมิลำเนานั้นเป็น เครื่องผูกพันระหว่างบุคคลกับรัฐซึ่งเขาเลือกที่จะมีถิ่นที่อยู่ถาวร ^{๓๕} โดยนัยนี้ความเป็นพลเมืองของโรมันจึงอาจได้จากการเกิดในกรุงโรม หรือจากการแสดงเจตนาเลือกที่จะมีถิ่นที่อยู่ถาวรในโรม

พลเมืองของโรมันแยกออกเป็นสองประเภท คือ พลเมืองที่มีสิทธิและไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง พลเมืองที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรถูกจัดอยู่ในพวกแรก พลเมืองโรมันเหล่านี้มีสิทธิโดยสมบูรณ์ทั้งทางกฎหมายเอกชนและกฎหมายมหาชน ทั้งในกรุงโรมและรัฐที่เป็นเมืองขึ้นของโรม ส่วนพลเมืองชาวโรมันที่ไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง (*cives sine suffragio*) ส่วนใหญ่ไคแก่ พลเมืองของลาตินบางเมือง พลเมืองประเภทนี้มีสิทธิทางแพ่งตาม *commercium* ซึ่งเป็นสิทธิสำคัญในทางกฎหมายเอกชน ^{๓๖} เช่น ในการไคมาซึ่งทรัพย์สิน หนึ่งในทางสัญญา รวมทั้ง *manicipation* และ *nexum* และอาจเป็นผู้รับประโยชน์ตามพินัยกรรมของชาวโรมันไค ซึ่งคนต่างศาว่าทั่วไปไคได้สิทธิดังกล่าว

^{๓๔} G. C. Cheshire, & P.M. North, Cheshire's Private International Law, 8th ed. (London: Stevenson, 1970), P. 182.

^{๓๕} ibid.

^{๓๖} H. F. Jolowicz, op.cit., P. 58.

บุคคลประเภทหลังนี้เกือบมีสิทธิเท่าชาวโรมันประเภทแรก เพราะมีสิทธิทางแพ่งเสมอชาวโรมันและมีฐานะทางสังคมรองจากชาวโรมันโดยแท้ ในส่วนที่เกี่ยวกับคดีแพ่งก็มี Praefecti Jure dicundo เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณา ชาคแต่สิทธิในทางการเมืองคือการเลือก magistracy อย่างไรก็ตามก็ชาวโรมันที่มีถิ่นที่อยู่ถาวรไคมาซึ่งสิทธิของความเป็นพลเมืองโรมันโดยสมบูรณ์ ไคด้วยการลดความเป็นลาตินและเข้าเป็นพลเมืองโรมัน สิทธินี้นอกจากจะให้แก่ชาวลาตินแล้ว ยังได้ให้แก่ชาวอิตาลีตอนเหนือของโป (Po) ราวปี ๔๕ ปีก่อนคริสต์ศักราช ต่อมาได้ขยายให้แก่อิตาลีทั้งเมือง

๒.๒.๒.๒ ชาวลาติน (Latins) สิทธิของบุคคลประเภทนี้เรียกว่า Latinitas หรือ Jus Latinitatis บุคคลที่ถูกจัดอยู่ในประเภทนี้ส่วนใหญ่ไคแก่พลเมืองในเมืองชั้นของลาตินอีกชั้นหนึ่ง ทั้งนี้เพราะมาถึงยุคที่โรมันเป็นมหาอำนาจ ชาวลาตินที่อยู่ในเมืองลาตินไคมีฐานะเป็นพลเมืองโรมันเกือบทั้งสิ้น ชาวลาตินนี้มีฐานะทำนองเดียวกันกับรัฐพันธมิตรของโรมัน ไม่มีฐานะเป็นเมืองชั้น (free from all tributume) มีดินแดนและกฎหมายของตนเอง ไครับการรับรองในสิทธิตามกฎหมายแพ่ง และมีความผูกพันกับโรมมากกว่าสัมพันธ์มิตรอื่น

๒.๒.๒.๓ พลเมืองของรัฐสัมพันธ์มิตร (Socii หรือ dedititii) เป็นสถานะที่กำหนดไว้แก่ประชาชนของรัฐที่สวามิภักดิ์ต่อโรมัน^{๓๘)} มีสิทธิตาม Jus dedititiorum กล่าวคือมีข้อสัญญาว่าจะรวมกับโรมในเรื่องการทำสงคราม และการออกเงินตรา โรมยอมรับรัฐอำนาจอธิปไตยและสิทธิตามกฎหมายเอกชน ประชาชนไม่ถึงกับขาดสิทธิตามกฎหมายเอกชน แต่สำหรับสิทธิตามกฎหมายมหาชนแล้ว บุคคลประเภทนี้ไม่มีสิทธิแต่อย่างใด กล่าวโดยเฉพาะ การที่บุคคลประเภทนี้จะมีสิทธิมากน้อยเพียงไคยอมขึ้น

^{๓๘)} ibid., P. 63.

อยู่กับความพอใจของรัฐบาลโรมัน และยังคงอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของโรม ในการที่กำหนดไว้ดังนี้ย่อมเป็นผลดีที่ทำให้รัฐบาลของจักรวรรดิโรมันสามารถทำการปกครองชนชาติต่างเผ่าพันธุ์กันได้โดยราบรื่น ไม่ฝ่าฝืนต่อขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี เมื่อใดทำการปกครองระยะเวลาหนึ่งแล้วจึงขยายให้มีสิทธิในฐานะเป็นพลเมืองต่อไป

๒.๒.๒.๔ คนต่างดาว (Peregrini) นอกจากบุคคลที่ประเภทดังกล่าวแล้ว ประชาชนในกรุงโรมยังประกอบด้วยคนต่างดาวจำนวนหนึ่ง สิทธิของคนต่างดาว (Jus Peregrinum) จะมีประการใดขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของสนธิสัญญาซึ่งอาจเป็น foedus aequum หรือ inaequum ต่อมาจึงได้ขยายให้สิทธิแก่คนต่างดาวที่ไม่มีข้อสัญญา โดยอาศัยรากฐานจากจารีตประเพณี และบทบัญญัติของกฎหมายต่างประเทศ การขยายสิทธิให้แกคนต่างดาวนี้นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสถาปนา Jus Gentium ซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคนต่างดาว

๒.๒.๓ อิทธิพลทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ

ในระยะแรกของการสถาปนากรุงโรม กฎหมายโรมันมีอยู่แต่เพียง Jus Civile เท่านั้น คำว่า Jus Gentium ได้เริ่มถูกนำมาใช้ในยุคแรกแห่งการขยายอาณาจักรโรมันเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปี ก่อนคริสต์ศักราชเท่านั้น Jus Gentium เป็นหลักกฎหมายที่ได้รับอิทธิพลจากปรัชญากรีก ซึ่งใช้ในความหมายกว้าง

^{๓๘} J. Declareul, op.cit., P. 28-29.

^{๓๙} H. F. Jolowicz, op.cit., P. 102.

กว่ากฎหมายที่ใช้สำหรับคนต่างดาวโดยเฉพาะ กรีกถือว่า Jus Gentium นี้เป็นระบบกฎหมายซึ่งมีกำเนิดมาจากจารีตประเพณี และประเพณีนี้จะรวมตัวอยู่ในศูนย์กลางของประชาชนใหญ่ Jus Gentium นี้จึงมีลักษณะสากลเป็น "กฎหมายของโลก"^{๕๐} ในยุคแรก ๆ โรมได้ให้สิทธิใน Jus Gentium แก่คนต่างดาวไม่ สิทธินี้คงใช้กับเรื่องเอกสิทธิและเอกอัครราชทูตเท่านั้น^{๕๑}

การหวงแหนสิทธิไว้แก่ชาวโรมันและคนต่างดาวที่มีสนธิสัญญากับกรุงโรม ซึ่งเป็นเหตุให้คนต่างดาวส่วนใหญ่ต้องทำกิจกรรมผิดแบบนอกขอบเขตบังคับของกฎหมาย ยังคงมีอยู่ในยุคนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภายหลังเมื่อประมาณศตวรรษที่ ๓ ก่อนคริสตกาล โรมได้มีฐานะเป็นมหาอำนาจ การที่จะยอมตัวมาทำสนธิสัญญาเสมอภาคกับรัฐอื่นจึงเป็นเพียงกรณียกเว้น รัฐที่ถูกกรุงโรมทำลายไต่อยู่รวมสังคมเดียวกับโรมโดยปราศจากสนธิสัญญามีฐานะเป็นผู้สวามิภักดิ์ (dediticii) ไม่มีสิทธิเท่าเทียมกับพลเมืองโรมัน ความเป็นพลเมืองโรมัน (Roman civitas) ยังคงใช้อย่างจำกัด และ Jus Commercii ให้แก่คนต่างดาวในกรณีจำกัด คนต่างดาวเป็นจำนวนมากไม่อาจทำนิติกรรมตามกฎหมายโรมันได้ ภาวะการดังกล่าวมีผลกระทบกระเทือนต่อกิจการค้าระหว่างประเทศของอาณาจักรโรมเป็นอย่างยิ่ง เมื่ออำนาจของโรมแผ่ขยายยิ่งขึ้น ปริมาณคนต่างดาวในโรมก็เพิ่ม

^{๕๐} "Law of the World" Schönbanuer, Zeitschrift de Savigny -
Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung XLIX 383-396

^{๕๑} J. Declareul op.cit. P. 29.

ขึ้นเป็นเงาตามตัว เพรเตอร์ ^{๔๒} ผู้ตีความกฎหมายจึงจำเป็นต้องหาทางออก เพื่อ
การแก้ไขปัญหาคั่งกลาว

๒.๒.๓.๑ องค์การใหม่กำเนิดเกิดขึ้นของคนต่างคาว โดยที่ระบบ
กระบวนการยุติธรรม (Legis actio) และกฎหมายแพ่ง (Jus Civile)
ไม่อาจนำมาใช้แก่คนต่างคาวได้ เพราะชาวโรมันยังต้องการสงวนกฎหมายนี้ไว้ แต่
เมื่อความจำเป็นทางเศรษฐกิจเกิดขึ้น ย่อมเป็นไปได้ที่จะยืนยันในหลักการเดิมที่ว่า

^{๔๒} ตำแหน่งเพรเตอร์ (Praetor) นี้ได้ตั้งขึ้นเมื่อปี ๓๖๗ ก่อน ค.ศ.
ก่อนหน้านั้นอำนาจตุลาการขึ้นอยู่กับ Consular อันอยู่ที่บังคับบัญชาของพวก
Particians ซึ่งเป็นชนชั้นปกครอง จากการเรียกร้องสิทธิของ Plebeians
ซึ่งเป็นชนชั้นกรรมาชีพ ใคก่อให้เกิดความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงระหว่างชนชั้นสองฝ่าย
นี้เป็นเวลานาน ในที่สุดก็ไม่มีประนีประนอมกัน จากผลแห่งการประนีประนอมนี้
พวก Plebe-ians ได้รับสิทธิที่จะแต่งตั้ง Consular ของตนได้ แต่อย่าง
ไรก็ดี พวก Particians มีความประสงค์ที่จะรักษาสถานะเดิม (status quo)
ของตนไว้ จึงได้ลดอำนาจหน้าที่ของ Consular ลง และตั้งสถาบันตุลาการขึ้น
ใหม่คือ Praetor ตำแหน่งแรกที่โคจกแต่งตั้งคือ Praetor urbanus ซึ่งมี
อำนาจหน้าที่บริหารความยุติธรรมในเมือง

กิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยคนต่างคาวนั้น ไม่มีผลตามกฎหมาย^{๔๓} ทั้งนี้ ในส่วนที่เกี่ยวข้อง
 กิจกรรมที่สร้างขึ้นโดยคนต่างคาวซึ่งไม่มีสนธิสัญญาจึงได้รับการรับรองเพรเตอร์ มีอำนาจ
 ใช้อำนาจกฎหมายให้มีผลในทางปฏิบัติตามขอเท็จจริงไต่ถ้อยกันนั้น เมื่อคนต่างคาวไม่อาจมี
 สิทธิในกฎหมายโรมันในการใช้อำนาจกฎหมายเพื่อปรับแก้ขอเท็จจริงในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างคาว
 เพรเตอร์ยอมไม่ตองผูกพันโดย Jus Civile หรือกฎหมายที่ตราขึ้นในรูปแบบอื่นๆ
 เพราะยังคงถือหลักการเดิมที่ว่ากฎหมายโรมันสำหรับชาวโรมันเท่านั้น เมื่อเป็นดังนี้
 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของคนต่างคาว เพรเตอร์ยอมไม่ถูกจำกัดขอบเขตแห่งการใช้อำนาจ
 แต่อย่างใด ซึ่งเป็นผลให้เพรเตอร์ไม่เพียงแต่เป็นผู้ประสาทความยุติธรรมให้แก่คนต่าง
 คาวเท่านั้น ยังเป็นผู้วางรากฐานแก่การบังคับในกิจกรรมที่ไม่เป็นแบบแผนอีกด้วย^{๔๔}
 เพรเตอร์ อาจบังคับตาม Jus Gentium ทั้งสัญญาที่มีลักษณะถูก (real) และ
 ผิด (consensus) แบบ โดยเสมอกัน และหลักเกี่ยวกับนิติกรรมผิดแบบ (Law
 of delict) ก็ได้รับการพัฒนาเพื่อประโยชน์ของคนต่างคาว โดยนัยนี้คนต่างคาว
 จึงได้ถูกสมมุติขึ้นมีฐานะคู่จพผลเมือง^{๔๕}

๔๓

H.F. Jolowicz, op. cit., pp. 100-101

๔๔

Rudolph Sohm, op. cit., P. 69.

๔๕

H.F. Jolowicz, Op. cit., P. 548.

๒.๒.๓.๒ ศาลพิเศษสำหรับคนต่างดาว เมื่อการพาณิชย์ขยายตัวมีกรณีที่เกี่ยวข้องกับคนต่างดาวมากขึ้น ประกอบกับการขยายอำนาจของโรมทำให้โรมมีเมืองขึ้น ซึ่งเป็นเหตุให้คนต่างดาวเข้ามาเกี่ยวข้องกับมากขึ้น ความจำเป็นที่จะต้องมีเพเรเตอร์ เพื่อการบริหารความยุติธรรมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างดาวโดยเฉพาะได้เกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อประมาณปี ๒๔๒ ก่อนคริสต์กาล^{๘๖} จึงได้มีการแต่งตั้ง "ศาลพิเศษสำหรับคนต่างดาว-Praetor Pègrinus"^{๘๗} ขึ้น การตั้งสถาบัน Praetor pègrinus นี้ขึ้นทำให้กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างดาวได้รับการพัฒนาขึ้นสู่ระดับสูงสุด และนับเป็นการเริ่มยุคแห่งการวางรากฐานของการศึกษากฎหมายเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพราะในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับคนต่างดาว Praetor Pègrinus จะต้องอาศัย Jus Civile เป็นรากฐานและเทียบเคียงนำเอาหลักกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่งมาปรับแก้คดี ทำให้ Praetor Pègrinus สามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้ทุกประเภทในทางปฏิบัติ

๒.๒.๓.๓ คำพิพากษาของ เพเรเตอร์ ในการแต่งตั้งตำแหน่ง Praetor Pègrinus ขึ้นนี้ ทำให้อำนาจของ Praetor Urbanus จำกัดอยู่แต่เฉพาะคดีที่มีชาวโรมันเป็นคู่ความเท่านั้น ส่วนอำนาจของ Praetor Pègrinus มิไม่จำกัด คือมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่คู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด หรือทั้งสองฝ่ายเป็นคนต่างดาว คำพิพากษาของ Praetor Pègrinus จึงเป็นการขยายความหลักกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ให้เป็นสากล ทำให้เกิดกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนต่างดาว คือ Jus Gentium ขึ้น การที่ Jus Gentium ได้รับการขนานนามว่าเป็นกฎหมายสำหรับคนต่างดาวก็ด้วยการวิวัฒนาการดังกล่าว

^{๘๖} *ibid*, P. 100, Rudolph Sohm, *op.cit*, P. 76.

^{๘๗} "A Special Judge for Alien", Rudolph Sohm, *op.cit.*, P. 69.

ควยอำนาจนี้ Praetor Pèrgrinus ได้กลายเป็นองค์กรวางรูปและสร้าง
กฎหมายสำหรับคนต่างดาว (Jus Gentium) โดยอาศัยคำพิพากษา (Praetrian edict)
คำพิพากษานี้จะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษร ประกอบด้วยสาระสำคัญและข้อความที่รัดกุม จาก
ลักษณะนี้ บรรดาคำพิพากษาของ Praetor Peregrinus หรือ Praetrian Edict นี้
ได้วิวัฒนาการเข้าสู่ระบบประมวล ทำให้โรมมีกฎหมายที่เกิดจากคำพิพากษา (Jus Honorarium)
ขึ้น ซึ่งตรงกันข้ามกับ Jus Civile อันเป็นกฎหมายที่มีบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ทั้ง
Jus Civile และ Jus Honorarium ต่างก็เป็นส่วนประกอบของ Jus Gentium

สำหรับอิทธิพลต่อการพัฒนากฎหมายของ Jus Gentium ในระยะหลัง Jus
Honorarium มีอิทธิพลเหนือกว่า Jus Civile อาจกล่าวได้ว่า คำพิพากษาของ Praetor
Peregrinus ได้สร้างตัวเป็นระบบกฎหมายขึ้นใหม่ แม้จะไม่มีลักษณะเป็นประมวลกฎหมาย
ระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคลแต่ก็เป็นระบบกฎหมายที่เป็นหลักทั่ว ๆ ไปอันเกิดขึ้นจากความ
สัมพันธ์ระหว่างอิสรชนทั้งปวง โดยไม่เจาะจงถึงชาติกำเนิดแห่งตน ๔๔

กล่าวโดยสรุป ลำดับแห่งวิวัฒนาการของคำพิพากษาของ เพเรเตอร์ อาจจำแนก
ได้เป็นสามชั้น คือในชั้นแรกเป็นการนำข้อเท็จจริงมาปรับกับกฎหมาย เพื่อให้ข้อเท็จจริงตรงกับ
ข้อกฎหมายที่มีบัญญัติไว้ใน Jus Civile ซึ่งเรียกว่า Jus Civilis adjuvandi gratia
ในชั้นที่สอง เมื่อมีข้อเท็จจริงเกิดขึ้นนอกเหนือขอบเขตของตัวบทกฎหมายเพเรเตอร์ ก็ต้องแปล
กฎหมาย Jus Civile ที่มีอยู่แล้ว โดยการขยายความเพื่อให้การนั้นมีผลบังคับได้ ซึ่งเรียก
ว่า Jus civilis supplend และในลำดับสุดท้าย การตีความและขยายความ Praetor ได้
สร้างกฎหมายโดยระบบรวมเป็นคำพิพากษา Jus Honorarium ขึ้น คำพิพากษานี้ได้ทำหน้าที่
ปรับปรุงกฎหมายแห่งให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งเรียกว่า Jus Civilis Corrigendi Gratia ๔๕

๔๔ H. F. Jolowicz, op.cit. P.101.

๔๕ Rudolph Sohm, op.cit. P. 83.

๒.๒.๓.๔ กฎหมายสากล ในยุคจักรวรรดิโรมันซึ่งเริ่มขึ้นในปี ๒๗ ก่อน
 คริสต์ศักราช เมื่อจักรพรรดิออกัสตัส (Augustus: 27 BC -14 AD) โรมได้กลายเป็นจุดนัดพบ
 ของคนทั่วไป เพื่อการนำสินค้าออกสู่ตลาด ในขณะที่เดียวกันอิทธิพลทางวัฒนธรรมของกรีกได้แผ่
 ขยายไปทั่วอาณาอารยประเทศ กฎหมายโรมันได้เปลี่ยนลักษณะจากความเป็นกฎหมายท้องถิ่น
 มาเป็นกฎหมายสากล (Universal Law) โดยการพัฒนาอย่างสำคัญของผู้พิพากษา มีหลัก
 การใหม่ ๆ เกิดขึ้นในกฎหมายโรมัน ซึ่งรวมทั้งหลักความสุจริต (bona fides) ก็ได้รับการ
 รับรองในกฎหมายด้วย

ในการใช้กฎหมายของนักกฎหมายนี้ นักกฎหมายมิได้ยึดแนวทฤษฎีอย่างเคร่งครัด
 หากกำหนดกฎหมายขึ้นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติ ขณะเดียวกันแนวความคิดทางปรัชญาที่ได้รับ
 อิทธิพลจากกรีกก็ถูกนำมาปรับปรุงแต่ง เพื่อสนองความต้องการในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นประจำของ
 จักรวรรดิโรม คำสอนทางนิติศาสตร์ของปรมาจารย์ทางกฎหมายได้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้าง
 สรรแนวความคิดของกฎหมายในทางทฤษฎีเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คำสอนของ
 สถาบันเกียอุส (Institute of Gaius) ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ ค.ศ. ๑๖๐ ได้มีบทบาทต่อปรัชญา
 กฎหมายอย่างสำคัญ อำนาจของโรมได้ขยายตัวขึ้นจนได้กลายเป็นศูนย์กลางทั้งทางด้าน
 เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ภาษาและกฎหมาย Jus Gentium จึงไม่เป็นแต่เพียงของโรมันเท่านั้น
 แต่เป็นสากลและมีใช้เป็นกฎหมายสำหรับชาวเมือง หากแต่สำหรับเอกชนทุกคน Jus Gentium
 ได้ทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องกำหนดสิทธิของคนต่างด้าวในกรุงโรม และเป็นสื่อและผู้สร้างสร
 แกกฎหมายแพ่งแห่งโรม ซึ่งเป็นการวางขอบเขตใหม่สำหรับการพัฒนากฎหมายในระหว่างชาว
 โรมันด้วยกันเอง

กฎหมายโรมันได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ภายใต้ขอบเขตใหม่นี้มีผลให้ความรุ่งเรืองใน
 ทางนิติศาสตร์ของกรุงโรมได้บรรลุถึงจุดยอด ความเป็นจักรวรรดิได้ช่วยส่งเสริมให้มีแนวความ
 คิดเป็นสากล ๕๐ ขจัดความกีดกันชาตินิยม และทำลายข้อจำกัดที่ขัดขวางต่อการสร้างสรรค์หลัก

ธรรมศาสตร์เพื่อประโยชน์ในการเมือง ความรุ่งเรืองของกฎหมายในยุคนี้ได้อีกว่าเป็นยุคคลาสสิก ซึ่งเป็นความรุ่งเรืองที่ถาวรจนได้เป็นแบบอย่างของกฎหมายในยุคอนาคต และมีอิทธิพลมาจนถึงปัจจุบัน

ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของคนต่างดาว ก็ยังคงวิวัฒนาการสู่ความรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆ โดยการตีความหมายของ Praetor Peregrinus ความเปลี่ยนแปลงในนโยบายเกี่ยวกับคนต่างดาวครั้งสำคัญได้มีขึ้นในสมัยจักรพรรดิคาราคาลลา (Caracalla 211-217) ได้เปลี่ยนแนวความคิดในเรื่องความเป็นพลเมืองแห่งจักรวรรดิ กล่าวคือ ให้สิทธิแก่บุคคลทุกคนในจักรวรรดิโดยเท่าเทียมกัน ด้วยการสถาปนาให้บุคคลทุกคนในจักรวรรดิโรมันมีฐานะเป็นพลเมืองโรมัน ทั้งนี้เพื่อรักษาหลักการเดิมที่ว่าพลเมืองโรมันเท่านั้นที่มีสิทธิตามกฎหมายโรมัน ดังนั้นจึงทำให้ฐานะของคนต่างดาวหมดไป พลเมืองโรมันใหม่เหล่านี้เรียกว่า The Orbis Terrarum คนต่างดาวที่ไม่ได้รับการสถาปนาเป็นพลเมืองก็คือ ประชาชนแห่งรัฐสวามิภักดิ์ หรือ Peregrini Dediticil ซึ่งเป็นสมาชิกของประชาคมที่ถูกทำลาย ทำให้ไม่อาจแสดงใจความเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่ถาวรในประชาคมใด ๕๑

๒.๒.๘ จักรพรรดิจัสติเนียนกับการคุ้มครองสิทธิของคนต่างดาว

ยุคจักรวรรดิโรมัน (Principate) ได้ดำรงอยู่เป็นระยะเวลากว่า ๒๕๐ ปี กล่าวคือ เริ่มตั้งแต่ปีที่ ๒๗ ก่อน ค.ศ. จนถึงปี ค.ศ. ๒๓๕ ซึ่งเป็นปีที่จักรพรรดิอเล็กซานเดอร์เซเวอรัส (Alexander Severus 222-235) สิ้นพระชนม์ หลังจากนั้น จักรวรรดิโรมันได้ประสบกับเหตุการณ์ยุ่งยากทั้งภายในและภายนอก นำความเสื่อมมาสู่จักรวรรดิโรมัน งานสร้างสรรค์ทางด้านกฎหมายได้เริ่มลดน้อยลง ตอมาพระเจ้าดิโอเคลเตียน (Diocletian) ได้สร้างศูนย์กลางที่มีอำนาจของจักรวรรดิขึ้นใหม่ เป็นการเริ่มต้นยุค Dominate ตลอดยุคนี้ ความเปลี่ยนแปลงในด้านเกี่ยวกับสิทธิของคนต่างดาวที่สำคัญปรากฏในยุคจักรพรรดิองค์สุดท้ายของจักรวรรดิโรมัน คือจักรพรรดิจัสติเนียน (Justinian 527-565)

ในสมัยของจักรพรรดิจัสติเนียนี้ ความแตกต่างในความเป็นพลเมืองแห่งประชาชน
 ในจักรวรรดิโรมันได้ถูกยกเลิกอย่างเป็นทางการ ในทางทฤษฎีก่อนการยกเลิกนั้น ประชาชน
 แห่งจักรวรรดิโรมันยังประกอบด้วยพลเมือง (Civic) ชาวลาติน (Latini) และคนต่างดาว
 (Peregrini) แต่ทว่าความแตกต่างนี้ได้อิทธิพลสำคัญในทางปฏิบัติไปเป็นเวลานานแล้ว ^{๕๒}
 ทั้งนี้เพราะทั้งพลเมืองและคนต่างดาวก็มีสิทธิทางแพ่งทำนองเดียวกัน ควบคู่กันกับความ
 Jus Civile ของ Praetor Peregrinus ทำให้สิทธิของคนต่างดาวได้รับการรับรองโดย
 Jus Gentium การยกเลิกประเภทของประชาชนในจักรวรรดิโรมัน ซึ่งมีผลให้ประชาชนทุกคน
 เป็นพลเมืองโรมัน (Orbis Terrarum) ตามข้อเท็จจริง (ipso facto) จึงเกิดกฎหมาย
 สากลสำหรับคนทุกคนทำนองเดียวกัน ความแตกต่างระหว่าง Jus Gentium และ Jus Civile
 ได้กลายเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์ และเป็นไปในทางทฤษฎีโดยแท้ ^{๕๓} ในทางปฏิบัติ
 อีสระชนทุกคนได้รับผลปฏิบัติเท่าเทียมกันหมด ทั้งทางกฎหมายเอกชนและมหาชน กล่าวคืออีสระ
 ชนทุกคนมีความเสมอภาคตามกฎหมาย ควบคู่กันการสถาปนาความเป็นพลเมืองให้ ^{๕๔} กฎหมาย
 จัสติเนียนได้สร้างความแตกต่างขึ้นใหม่โดยอาศัยฐานะทางสังคมเป็นพื้นฐานคือ เรื่องความ
 แยกต่างระหว่างความเป็นอีสระชนและความเป็นทาส ^{๕๕} ความเป็นพลเมืองของอีสระชนนี้ได้อ
 รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ (Constitution Antoniniana) อย่างไรก็ดี ชาวคนต่างดาว
 ในจักรวรรดิโรมันในยุคจัสติเนียนี้จะไม่มีเสียเลย พวกเขาบาเรียน ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ตามชายแดน
 ในอาณาจักรโรมัน เป็นคนต่างดาวพวกเดียวกันที่คงเหลืออยู่ ^{๕๖}

^{๕๒} J. Declareul, op.cit., p. 313.

^{๕๓} H.F. Jolowiz, op.cit., p. 518.

^{๕๔} Ibid., p. 456.

^{๕๕} Rudolph Sohm, op.cit., p.183.

^{๕๖} W.W. Buckland, Text Book on Roman Law from Augustus to Justinian, 2 nd ed.; 1932, p.99 quoted by H.F. Jolowiz, op.cit., p.456.

อนึ่ง พึงสังเกตว่าแม่จักรพรรดิจัสติเนียนจะได้ให้ความเสมอภาคแก่บุคคลด้วยการ ยืนยันในสิทธิแห่งความเป็นพลเมืองในทางนิติบัญญัติ หลักการใหม่ที่ว่าบุคคลมีความเสมอภาคตาม กฎหมายหาได้บัญญัติไว้ในกฎหมายแพ่งไม่ ใน *Corpus Juris* ยังได้กำหนดความแตกต่างใน สิทธิระหว่างคนต่างดาวและพลเมือง กล่าวคือส่วนที่บัญญัติเกี่ยวกับสิทธิของคนต่างดาวหรืออีกนัย หนึ่ง ผู้ซึ่งมิได้เป็นสมาชิกของจักรวรรดิโรมัน ยังมีปรากฏใน *Corpus Juris* โดยได้กำหนด ใ้คนต่างดาวมีสิทธิตาม *Jus Gentium* อย่างเต็มที่ นอกจากนี้คนต่างดาวที่ได้รับการรับรอง ว่าเป็นพลเมืองของจักรวรรดิแล้ว ยังอาจถูกเพิกถอนสิทธิในความเป็นพลเมืองได้ และเมื่อ บุคคลประเภทนี้ต้องคำพิพากษาในคดีอาญา สิทธิจะถูกจำกัดอยู่ตาม *Jus Gentium* ใดๆ ก็ตาม การจำกัดสิทธิของคนต่างดาวเป็นเพียงชอยกเว้น และจำนวนบุคคลที่ได้รับการปฏิบัติ เยี่ยงคนต่างดาวก็มีเพียงเล็กน้อย โดยหลักการแล้วในยุคนั้น คนต่างดาวได้รับการปฏิบัติอย่างดียิ่ง ดังที่ *Sidonius Apollinaris* กล่าวไว้ว่า "คนทั้งโลกนี้มีแต่เพียงทาสและพวกบามาเรียน เท่านั้นที่ถูกกีดกันออกจากนครแห่งนี้" ๕๘

ชาวโรมันไม่เป็นแต่เพียงชนพวกแรกที่มีความสามารถเป็นเยี่ยมด้วยการจัดระบบ การปกครองประเทศอย่างมีหลักเกณฑ์และสามารถจัดการบ้านเมืองของชนชาติต่าง ๆ ที่ตนรบ ชนะให้สงบเรียบร้อยเท่านั้น ยังได้เป็นผู้สร้างสรรค์ความรุ่งเรืองทั้งในทางเศรษฐกิจ ความเป็น ระเบียบเรียบร้อยในทางสังคม และความสูงส่งแห่งวัฒนธรรมอีกด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วัฒนธรรมในทางกฎหมาย ชาวโรมันได้สร้างระบบกฎหมายขึ้นใหม่ ด้วยวิธีการ "ผอนผั่น หัน เขาลงรูปกับสภาพแห่งความเป็นอยู่ของชาติต่าง ๆ ว่ามีความแตกต่างกันในการดำเนินชีวิตเป็น อย่างมาก" ๕๙ ได้ให้กำเนิดแก่กฎหมายที่บังคับแก่มนุษยชาติทั่วไปโดยไม่จำกัดหมู่เหล่า

^{๕๗} Rudolph Sohm, *op.cit.*, p.183.

^{๕๘} J. Declareul, *op.cit.*, p. 57.

^{๕๙} Ibid.

จนได้รับการขนานนามว่าเป็น "คัมภีร์แห่งสติปัญญา" และเป็นรากฐานของระบบกฎหมายในประเทศภาคพื้นยุโรป^{๖๐} ความสูงส่งแห่งคุณค่าของกฎหมายโรมันนี้เป็นส่วนหนึ่ง "แห่งผลงานของ Praetor Peregrinus ในการตีความหมายเพื่อปรับแก้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับคนต่างดาว โดยอาศัยหลักฐานแห่งหลักความยุติธรรมตามธรรมชาติ โดยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาของกรีก ชาวโรมันได้นำหลักปรัชญานี้มาใช้ให้ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างแท้จริง ควบคู่การสร้างให้ Jus Gentium เป็นกฎหมายสามัญสำหรับมนุษย์ทุกรูปทุกนาม และได้รับการรับรองจากชนทั้งปวง^{๖๑} ได้ให้สัตยาบันเฉพาะขึ้นใหม่ในกฎหมาย จึงไม่เป็นการเกินความจริงหากจะสรุปว่า ชาวโรมันเป็นผู้ให้กำเนิดแก่หลักกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของคนต่างดาว แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ความรุ่งเรืองของจักรวรรดิโรมันต้องเสื่อมลง เพราะปัญหาขัดแย้งในทางการเมือง และในที่สุดความรุ่งเรืองกฎหมายโรมันซึ่งได้พัฒนาไปแล้วอย่างมากก็มอดเป็นตอสูญหายคลงพร้อมกับการสูญสลายแห่งจักรวรรดิโรมัน โดยการรุกรานของพวกอนารยชนในกลางศตวรรษแรก

เมื่อจักรวรรดิโรมันแตกสลายลงปี ค.ศ. ๔๗๖ ก็เกิดสภาพอนาธิปไตยทั่วไปในยุโรป เนื่องมาจากองค์การกลางแห่งการปกครองได้สลายตัวลง โดยพวกอนารยชน (Barbarian) ได้รุกรานเข้ามาในจักรวรรดิโรมัน และได้แบ่งจักรวรรดิโรมันออกเป็นจักรวรรดิตะวันออกและจักรวรรดิตะวันตก พวกอนารยชนได้เคลื่อนย้ายที่อยู่เสมอ จึงได้ตั้งกลุ่มชนของตนขึ้นกลุ่มแล้วกลุ่มเล่าเช่น กลุ่ม Visigoth, Lombard, Burgundian เป็นต้น ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดกฎหมายเฉพาะภายในกลุ่มอันเป็นกฎหมายเหนือตัวบุคคลขึ้น ลักษณะของกฎหมายโรมันที่ใช้อยู่บังคับแก่บุคคลทุกคนในดินแดนใดสิ้นสุดลง ความสัมพันธ์ของบุคคลขึ้นอยู่กับกลุ่มหรือชนชาติแห่งตนมากกว่าดินแดน ท่านเองเกี่ยวกับลักษณะของกฎหมายของพวกยุโรป ฮินดู และโมหะหมัดในปัจจุบัน

^{๖๐} ตีเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๑๔

^{๖๑} จิตรทิพย์ นาดสุภา, เรื่องเดิม, หน้า ๑๔

ที่มีกฎหมายเกี่ยวกับครอบครัวและศาสนา^{๒๒} พวกอนารยชนนี้เป็นพวกคूर้ายทารุณและป่าเถื่อน ไม่ยอมรับนับถือประเพณีความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ พวกนี้ไม่มีกฎเกณฑ์อันใด สงครามกระทำต่อกัน อยู่เสมอด้วยความโหดเหี้ยม ไม่มีความเป็นมนุษยธรรม หรือหลักกฎหมายใด ๆ ยุคนี้ยืนอยู่นาน ในระหว่าง ค.ศ. ๔๒๗ - ๘๐๐ จึงเรียกว่า "ยุคทมิฬ"

๓. สิทธิของคนต่างด้าวในระบบศักดินา

เมื่อพวกอนารยชนได้เข้าผสมผสานกับพวกชนดินเคิมในยุโรปตอนใต้ และไคกอตั้งอาณาจักรที่มั่นคงขึ้นแล้วก็ได้หยุดยั้งการออกเดินผจญภัย แต่ต่อมาอาณาจักรที่มั่นคงนั้นก็ได้แตกแยกออกเป็นส่วน ๆ และเกิดการแยกตัวเป็นอิสระต่อกันเป็นแห่ง ๆ ซึ่งเรียกว่า "ยุโรปในระบบศักดินา" (Feudalism) ระบบนี้เกิดขึ้นในฝรั่งเศสราวศตวรรษที่ ๕ ในอิตาลีศตวรรษที่ ๖ และนำเข้าไปใช้ในอังกฤษศตวรรษที่ ๘ ตามระบบนี้ได้มีการวางระเบียบความสัมพันธ์ระหว่างสวามิน (Lords) และพวกพศก (Vassals) ขึ้น^{๒๓} กล่าวคือพวกพศกซึ่งไคแก่บุคคลที่อยู่ในดินแดนของแต่ละแคว้น ทุกคนยังต้องตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของสวามินแห่งตน บุคคลที่มาจากต่างแคว้นกันหาอาจมีฐานะตามชาติกำเนิดแห่งตนแต่ประการใดไม่ เมื่อไคเข้ามาอยู่ในดินแดนแล้วก็ต้องอยู่ภายใต้อำนาจแห่งสวามินและกฎหมายของสวามินแห่งตนทุกกรณี โดยไม่มีข้อยกเว้น เพราะนโยบายของระบบศักดินาคือว่า กฎหมายยอมให้กับบุคคลทุกคน และกิจกรรมทุกประเภทในดินแดน^{๒๔} นโยบายนี้ต่อต้านอย่างแข็งขันในการที่จะยอมรับระบบกฎหมายอื่นใด นอกจากกฎหมายของตน ทั้งยังปฏิเสธในการที่จะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิที่ได้รับมาแล้วโดยชอบธรรมตามกฎหมายอีกด้วย

^{๒๒} John Weslake, International Law, Vol.1 (Cambridge: The University Press, 1910-13), p. 12.

^{๒๓} คีเรก ชัยนาม, เรื่องเคิม, หน้า ๑๓.

^{๒๔} ฉัตรทิพย์ สาธสุภา, เรื่องเคิม, หน้า ๑๕.

ดังนั้น สิทธิของคนต่างดาวในระบบศักดินานี้ จึงหาได้รับความคุ้มครองแต่ประการใดไม่ ยิ่งไปกว่านั้น การที่บุคคลใดก้าวล่วงเข้าไปในดินแดนของสวามินต่างรายกัน ยังต้องเสี่ยงกับการเสียดทรัพย์และเสรีภาพอีกด้วย อย่างไรก็ตาม อัคราความรุนแรงในการปฏิบัติต่อคนต่างดาว ภายใต้นโยบายแห่งสวามินแต่ละคนย่อมแตกต่างกันบ้างไม่มากก็น้อย แต่ขอจำกัดสิทธิของคนต่างดาวที่มีลักษณะเหมือนกันที่เด่นชัดประการหนึ่งก็คือหลักในเรื่องมรดกของคนต่างดาวจะไม่ตกทอดแก่ทายาท หากแตกเป็นของสวามิน ^{๖๕}

ระบบศักดินานี้เกิดขึ้นเนื่องจากองค์กรกลางแห่งรัฐมีอำนาจไม่พอที่จะให้ความปลอดภัยหรือพิทักษ์รักษาประชาชนได้ ผู้คนจึงต้องรวมกันเข้าสวามินภักดีต่อสวามินของแคว้นต่างๆ เป็นแห่ง ๆ ทั่วไป ความคิดเห็นถึงประโยชน์ส่วนรวมหรือกฎหมายทั่วไปของชาติผู้ดูแล เกิดกฎเกณฑ์ประจำท้องถิ่นมาแทน โดยที่ความผูกพันเป็นไปโดยพื้นดินแล้วแต่ที่ดินจะอยู่ในความคุ้มครองของใคร การตั้งถิ่นฐานในที่หนึ่ง ๆ เป็นแนนอนมีกฎเกณฑ์แตกต่างจากที่อื่น เกิดแนวความคิดเรื่องหลักอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดน ลักษณะของอำนาจผู้ปกครองมีอยู่เหนือดินแดนมากกว่าตัวบุคคล ในสมัยนี้ความสัมพันธ์ระหว่างสวามินต่าง ๆ เป็นไปโดยไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอน แม้ว่าจะมีหลักกฎหมายและธรรมเนียมประเพณี ซึ่งใช้เสมือนกฎหมายอยู่แล้วก็ตาม แต่ในที่สุดก็ถูกควบคุมโดยผู้มีกำลังมากกว่า เพราะผู้มีกำลังมักใช้อำนาจขู่เข็ญให้เป็นไปตามความพอใจของตน ^{๖๖} มีผู้กล่าวว่า หากว่าระบบกฎหมายในโลกนี้อยู่บนรากฐานแห่งระบบศักดินาแล้ว ปัญหาในเรื่องกฎหมายคุ้มครองสิทธิแก่คนต่างดาวจะไม่เกิดขึ้นเลย เพราะระบบนี้ไม่ยอมรับกฎหมายอื่นใด นอกจากกฎหมายในดินแดนซึ่งตนเป็นผู้ตราขึ้น ^{๖๗} แต่โดยที่ยุโรปทางใต้ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่อิตาลีได้รับอิทธิพลในแนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมายเหนือบุคคลอยู่มาก อิตาลีถือว่าความสัมพันธ์ของคนในอิตาลีนั้น มิได้อยู่บนรากฐานแห่งอำนาจสวามินหรือโดยเชื้อชาติ หากแต่เป็นเพราะบุคคลนั้น

^{๖๕}G.C. Cheshire & P.M. North, op.cit., p. 19.

^{๖๖}นิติพิภย์ นาถสุภา, เรื่องเกม, หน้า ๑๕.

^{๖๗}G.C. Cheshire & P.M. North, op.cit., p. 19.

มีภูมิฐานะอยู่ในดินแดนอิสลาม ต่อมาได้เกิดรัฐนครที่สำคัญ ๆ ขึ้นหลายแห่ง เช่น ฟลอเรนซ์ โมลลอกนา มิลาน ปิซา และปาตัว ซึ่งตั้งตนเป็นอิสระทั้งดินแดนและมีกฎหมายของตนเองเป็นเอกเทศ หลักกฎหมายในนครรัฐแห่งอิสลามนี้ได้ถือเอาหลักกฎหมายโรมันเป็นมูลฐาน

๔. สิทธิของคนต่างดาวในสมัยกลาง

การเกิดของรัฐในรูปองค์กรปกครองแห่งชาติ (National states) แทนระบบศักดินาในสมัยกลาง เป็นวิวัฒนาการตอนสำคัญของการย่างเข้าสู่โลกยุคใหม่ หลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างรัฐได้เกิดขึ้นตามความจำเป็นเนื่องจากการเกิดของรัฐอิสระต่าง ๆ ที่มีอำนาจของตนโดยเด็ดขาดไม่ขึ้นแก่กัน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องมีความสัมพันธ์ต่อกัน จุดนี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการถือกำเนิดของกฎเกณฑ์เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ และได้วิวัฒนาการเป็นกฎหมายระหว่างประเทศในยุคต่อมา อีกทั้งความประจวบเหมาะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยกลางได้เป็นองค์ประกอบอย่างสำคัญที่ทำให้กฎหมายระหว่างประเทศรวมทั้งกฎเกณฑ์เกี่ยวกับคนต่างดาวได้วิวัฒนาการมาสู่ระบบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น การฟื้นฟูการค้าและพาณิชย์ การตั้งสนธิบัตรทางการค้าเพื่อการคุ้มครองพ่อค้าต่างดาว การฟื้นฟูกฎหมายลายลักษณ์อักษร และการฟื้นฟูศิลปวิทยาการ เหตุการณ์เหล่านั้นนอกจากจะก่อให้เกิดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของคนต่างดาวโดยตรง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศแล้วยังได้เป็นที่มาของกฎหมายระหว่างประเทศแขนงอื่น ๆ อีกด้วย เช่น การขยายตัวในการค้าระหว่างประเทศโลกก่อให้เกิดหลักกฎหมายระหว่างประเทศเกี่ยวกับการค้าทางทะเล (International trade on the sea) ซึ่งได้วิวัฒนาการมาสู่หลักกฎหมายทะเลในปัจจุบัน และในการที่พ่อค้าได้ไปทำการค้าขายในต่างแดน ได้มีการตั้งกงสุลและการแลกเปลี่ยนทางการทูตโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความคุ้มครองแก่คนชาติตนรวมอยู่ด้วย ทำให้หลักเกณฑ์การปฏิบัติของสถาบันการทูตได้รับการรับรองเป็นหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่มั่นคงแขนงหนึ่ง ดังนั้น ฐานะของคนต่างดาวจึงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของกฎหมายถือกำเนิดของหลักกฎหมายระหว่างประเทศ และหลักกฎหมายระหว่างประเทศก็ได้สนับสนุนฐานะของคนต่างดาวในขณะเดียวกันด้วย

๘.๑ การฟื้นฟูการค้าและพาณิชย์

ภายหลังเมื่อจักรวรรดิโรมันและยุคต้นของระบบศักดินา การค้าขายยังเป็นไปอย่างโบราณ แต่ละท้องถิ่นต่างอยู่กันอย่างโดดเดี่ยว ไม่มีการติดต่อกัน ในระหว่างคนถิ่นเดียวกันก็ยังใช้ระบบแลกเปลี่ยน (Barter) ในการส่งสินค้าไปค้าขายต่างท้องถิ่น แม้จะมีอยู่บ้างก็จำกัดอยู่เฉพาะในนักพรตและขุนนางเท่านั้น ^{๒๘} ทั้งนี้ เนื่องจากตามธรรมเนียมการค้ากับพ่อค้าต่างดาวเป็นของต้องห้าม เว้นแต่ในระหว่างที่มีมหกรรม (Festivals) ซึ่งปกติจัดให้มีขึ้นควบคู่ไปกับงานเทศกาลของโบสถ์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา จึงอนุญาตให้มีการค้าขายโดยเสรีได้ งานมหกรรมท่านองนี้ได้รับความนิยมมาก เพราะเป็นทั้งสถานที่ค้าหากำไรของพ่อค้า และให้รายได้ในภาชีอากรแก่กษัตริย์ผู้ครองนคร เมื่อกษัตริย์ต้องการเพิ่มรายได้มากขึ้น ก็ให้สิทธิพิเศษแก่การจคมมหกรรมอยู่เสมอ นับเป็นเวลาศตวรรษที่มีมหกรรมใหญ่ ๆ ท่านองนี้ได้เป็นแหล่งสำคัญในการประกอบการค้าระหว่างประเทศของยุโรปตะวันตก แต่ในการที่พ่อค้าต้องเดินทางโดยโดดเดี่ยวและไม่ได้รับความคุ้มครอง ย่อมเป็นเหตุให้ถูกโจรมี ถูกปล้นสะดมอยู่ได้ พ่อค้าที่จะมาสู่งานมหกรรมจึงมักจะมากันเป็นกลุ่มและใช้วิธีป้องกันตัวเอง ต่อมาจึงได้เกิดประเพณีในการขอซื้อความปลอดภัยจากกษัตริย์ผู้ครองนครที่กองคาราวานเดินทางผ่าน ความสงบสุขและการให้ความคุ้มครองแก่พ่อค้าต่างดาว ณ ที่จัดงานมหกรรม ย่อมเป็นปัจจัยที่สำคัญและจำเป็นที่สุดสำหรับความสำเร็จของมหกรรม เพราะถ้าไม่มีการให้ความคุ้มครองในชีวิตและทรัพย์สินของพ่อค้าต่างดาวที่มาในงานมหกรรม ย่อมหมายถึงการเสี่ยงภัยมีมากจำนวนพ่อค้าย่อมจะน้อย และการขาดแคลนพ่อค้าต่างดาวก็ทำให้เป็นการไม่เพียงพอกแก่การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างประเทศที่ทวีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น เพื่อที่จะดำรงไว้ซึ่งความสมดุล คนต่างดาวจะต้องได้รับความคุ้มครองในเบื้องต้นสวามิยอมเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ ต่อมาจึงเป็นหน้าที่ของกษัตริย์และในบางคราวก็เป็นหน้าที่ของพระผู้เป็นเจ้า บังคับการโดยโบสถ์ (Church) ก่อให้เกิดหลักเกณฑ์สิทธิของคนต่างดาวทางศาสนาขึ้น

^{๒๘} ดิเรก ชัยนาม, เรื่องเดิม, หน้า ๑๗.

๔.๒ การก่อตั้งสันนิบาตทางการค้า เพื่อการให้ความคุ้มครองแก่พ่อค้า

องค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้หลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของพ่อค้า
 ทางค้าได้รับการพัฒนาอย่างยิ่งในสมัยกลาง ได้แก่การจัดตั้งสันนิบาตทางการค้า โดยการรวม
 ตัวของรัฐอิสระต่าง ๆ เขาคอยกันในระหว่างสมาชิกแห่งสันนิบาต พ่อค้าย่อมได้รับความคุ้ม
 ครองและเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นก็ได้รับการวินิจฉัยโดยอนุญาโตตุลาการ ได้เอกลิทธิทางการค้า
 ขยายในรัฐต่างประเทศ และในกรณีที่เป็นสันนิบาตอาจประกาศสงครามเพื่อให้การปกป้อง
 ผลประโยชน์แก่สมาชิกได้ ในบรรดาสันนิบาตการค้านี้ สันนิบาตแฮนซีติก (Hanseatic League)
 นับว่ามีบทบาทสำคัญที่สุด สันนิบาตนี้เมื่อเริ่มก่อตั้งประมาณปี ๑๒๖๐ ประกอบด้วยบรรคารัฐอิสระ
 ในนครรัฐเยอรมันเช่น Bremen, Hambert, Libeck และรัฐในคอนเทินของเยอรมันอื่น ๆ
 การประชุมส่วนใหญ่มีขึ้น ณ Libeck ต่อมาสันนิบาตนี้ได้ขยายตัวไปทางเหนือรวมเอาบรรคานคร
 ใหญ่เขาคอยประมาณ ๘๐ นคร ซึ่งรวมทั้ง Bruges, London, Begen และ Novorod การติดต่อ
 ทำการค้าขายระหว่างประเทศได้ขยายตัวครอบคลุมตลอดทั่วดินแดนทางภาคเหนือของยุโรป ^{๖๔}

๔.๓ การฟื้นฟูระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร

ความเจริญในทางศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดการบันทึกกิจกรรมต่าง ๆ เป็นลาย
 ลักษณ์อักษร ซึ่งเป็นหลักฐานมั่นคงและเป็นระบบที่แน่นอน ระบบกฎหมายโรมันได้รับการฟื้นฟูขึ้น
 ในยุโรปตะวันตก ในสมัยศตวรรษที่ ๑๒ โดยเริ่มตนจากเยอรมัน Oppenheim ^{๗๐} กล่าวว่า
 "อารยชนถือว่าการกฎหมายโรมันเป็นกฎหมายของโลกอารยโดยปริยาย (ipso facto) โดยผ่าน
 จักรพรรดิแห่งเยอรมัน ในฐานะที่เป็นทายาทของจักรพรรดิแห่งโรม ข้อสังเกตของนักกฎหมาย
 เยอรมันใน Corpus Juris Civiles ในปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายระหว่างประเทศในอนาคตก็น
 มีรากฐานมาจากกฎหมายโรมัน"

^{๖๔} Finch, The Source of Modern International Law (1937), pp. 3-13, quoted by W.E. Holder & G.A. Brennan, The International Legal System (Sydney: Butterworth, 1972), p.11.

^{๗๐}

L. Oppenheim, International Law, H. Lauterpacht ed. (8th ed; London: Longmans, Green, 1958), p.55.

ส่วนหนึ่งของกฎหมายโรมันเป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของคนต่างค้ำวที่ค
 ที่สุดในสมัยโบราณ เมื่อระบบไคร์รับการฟื้นฟูอย่างจริงจัง ฐานะของคนต่างค้ำวที่เคยขาดความ
 มั่นคงในยุคก่อน ๆ ก็ได้รับการปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้น เช่นในปี ๑๒๒๐ พระเจ้าจักรพรรดิ
 เฟรดเคอริคที่ ๒ (Federick II) แห่งเยอรมันได้ให้สิทธิโดยสมบูรณ์แก่คนต่างค้ำวในการ
 ที่จะจำหน่าย โอนหรือเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิในทรัพย์สินของตนได้ตามความปรารถนา และ
 รัฐจะไม่ริบทรัพย์สินในกรณีที่คนต่างค้ำวถึงแก่กรรม พร้อมกับการฟื้นฟูระบบกฎหมายโรมัน
 หลักเกณฑ์แห่งกฎหมายได้รับการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษร เป็นระบบประมวลกฎหมายในรูป
 ลักษณะที่แน่นอน ในบรรดาเรื่องต่าง ๆ ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายนี้ก็มีบทบัญญัติสำหรับ
 วินิจฉัยปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างคนหลาย ๆ คน ให้ความยุติธรรมด้วย สิทธิของ
 คนต่างค้ำวจึงได้รับการรับรองไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในประมวลกฎหมาย บทบัญญัติทำนองนี้มี
 ในประมวลกฎหมายแห่งนครรัฐอิตาลี ๑๒๒๘ ความตอนหนึ่งใน Code by Accursius ^{๗๑}
 มีว่า "ในกรณีที่พลเมืองแห่งโบลอกนา (Bologna) ถูกฟ้องในโมเคนา (Modena) เขาจะ
 ไม่ถูกพิพากษาตามกฎหมายแห่งโมเคนา ซึ่งเขามีได้สังกัดอยู่ ทั้งนี้จากภาษิตกฎหมายที่ว่า -
quos nostrae elementiae regit temperamentum"

ในประเทศอังกฤษ แม้จะมีไคร์รับเอาระบบกฎหมายโรมัน แต่อิทธิพลของความคิด
 การกำหนดหลักเกณฑ์แห่งกฎหมายเป็นลายลักษณ์อักษรก็มีอยู่เหนืออนันนศึกษาศาสตร์อังกฤษอยู่ไม่น้อย
 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวางบทบัญญัติขึ้นเพื่อจำกัดอำนาจของกษัตริย์ในรูปลายลักษณ์อักษร ได้มี
 ขึ้นในปี ๑๒๑๕ ในเอกสาร Magna Carta ซึ่งเป็นเอกสารคุ้มครองสิทธิของพลเมืองฉบับที่สำคัญ
 ยิ่ง นอกจากบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่พลเมืองอังกฤษแล้ว มาตรา ๒๔๑ แห่ง Magna
 Carta ก็ไคร้บัญญัติให้ความคุ้มครองชีวิตและทรัพย์สินของพอลคาต่างค้ำวด้วย ^{๗๒}

^{๗๑} G.C. Cheshire & P.M. North, op.cit., p. 21.

^{๗๒} คุหนา ๒๗๗ ของวิทยานิพนธ์นี้

การรับรองสิทธิของคนต่างด้าวเป็นลายลักษณ์อักษร นอกจากกฎหมายแล้วยังมีอยู่ในสนธิสัญญากฎหมายระหว่างประเทศอีกด้วย เป็นจำนวนมาก ในสมัยกลางนี้ สนธิสัญญาทางการค้าระหว่างรัฐต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นจนเป็นสิ่งสามัญ เช่นสนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับ Duke of Burgundy ปี ๑๔๘๕ สนธิสัญญาระหว่าง Hanseatic League ๑๔๗๕ เป็นต้น

๔.๔ การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) และการปฏิรูป (Reformation)

๗๓
Oppenheim กล่าวไว้

"การฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) ทั้งในทางวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ในศตวรรษที่ ๑๕ รวมทั้งการปรับปรุงวิทยาการที่มีมาแต่โบราณกาลขึ้นใหม่ เป็นการชุบชีวิตให้แก่ความคิดในทางปรัชญาและความเจริญรุ่งเรืองที่มีอยู่ในยุคกรีก และเป็นการถ่ายทอดหลักปรัชญาและความรุ่งเรือง เหล่านี้มาสู่ชีวิตในสมัยปัจจุบัน โดยผ่านอิทธิพลของคำสอนศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิก ซึ่งนับพบทางสำคัญยิ่ง รัฐทั้งหลายได้ตื่นตัวมากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นมาแต่ก่อน ความเชื่อว่าหลักแห่งศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกควรจะสอดคล้องต่อกันทั่วทุกแห่งหนในโลกของคริสเตียน และเป็นหลักที่ควรได้รับการปฏิบัติตามทั้งในกรณีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายระหว่างประเทศและภายในประเทศ แต่ในขณะเดียวกัน การปฏิรูป (Reformation) ได้นำมาซึ่งความสิ้นสุดแห่งอำนาจทางศาสนาของโป๊ป ที่มีอยู่เหนือโลกอารยธรรม รัฐโปรเตสแตนต์ได้ปฏิเสธอำนาจของโป๊ปในการทำหน้าที่เป็นอนุญาโตตุลาการ ในปัญหาขัดแย้งระหว่างรัฐโปรเตสแตนต์ด้วยกันเองและกับรัฐคาทอลิกอื่น ๆ"

ความเสื่อมของอิทธิพลทางศาสนาได้เปิดทางให้แก่หลักการ เหนือที่มีรากฐานมาจากความคิดของนักปรัชญาเมธี หลักปรัชญาที่สำคัญที่สุดได้แก่ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ ดังที่

๗๓ L. Oppenheim, op.cit., p. 57.

ท่านเซอร์ เฮนรี เมิน (Sir Henry Maine) ได้กล่าวไว้ว่า "ประโยชน์อันยิ่งใหญ่ของกฎหมายธรรมชาติได้แก่การให้กำเนิดแก่กฎหมายระหว่างประเทศในสมัยปัจจุบัน" ๗๕

ความคิดปรัชญากฎหมายธรรมชาติดังกล่าวมีความสำคัญต่อแนวความคิดในสิทธิของคนต่างค่าง ด้วยอิทธิพลนี้มีอยู่ตลอดศตวรรษที่ ๑๗ และ ๑๘ นอกจากจะให้กำเนิดแก่หลักเกณฑ์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศโดยทั่วไปแล้ว หลักธรรมชาติดังกล่าวยังได้ให้การสนับสนุนแก่ความคิดเรื่องสิทธิธรรมชาติที่ให้ความเคารพสิทธิของมนุษย์โดยตรง ในขณะที่เดียวกันหลักเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิของคนต่างค่างก็ได้รับการรับรองโดยสนธิสัญญา ซึ่งมีปริมาณเพิ่มขึ้นตามลำดับ สิทธิของคนต่างค่างที่ขึ้นอยู่กับหลักปฏิบัติของรัฐบาลหลักเกณฑ์ที่แน่นอนในโลกโบราณ ได้เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสมัยกลางดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญหลักเกณฑ์แห่งสิทธิของคนต่างค่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจึงอาจกล่าวได้ว่ามีมูลฐานมาจากอิทธิพลของปรัชญากฎหมายธรรมชาติ สนธิสัญญาระหว่างประเทศรวมทั้งจารีตประเพณีระหว่างประเทศซึ่งได้ก่อสร้างขึ้นเป็นหลักกฎหมายธรรมชาติของโลกปัจจุบัน.

๗๕

Sir Henry Maine, Ancient Law (4th ed. 1861), quoted by William W. Bishop, Jr., International Law cases and Materials, 3rd ed. (Boston: Little Brown & Co., 1962), p.13.